

UIT DE VERENIGING

Informatie over tweede druk *De Eper Canon* en verfilming

De tweede druk van de papieren versie van de canon van Epe ligt sinds 29 oktober in de winkel. 'Een boek dat iedere inwoner van deze gemeente gelezen moet hebben', vinden de Rotaryclub Epe en onze historische vereniging. De gemeente Epe betaalde stevig mee aan het boek, waardoor de prijs beperkt kon blijven tot 9,95. Het boek is verkrijgbaar in Epe bij Bruna, Bosch en VVV; in Vaassen bij Bruna en Historisch Museum; in Emst bij Spar Van Loo en in Oene bij Ter Weele.

Wilt u meer weten over canons? Zie www.mijngelderland.nl voor Gelderse canons en www.entoen.nu voor de canon van Nederland.

De dvd met de verfilming van *De Eper Canon* (Over Bekers, Beken en Bewoners) is niet te bestellen bij onze vereniging, maar alleen bij de lokale boekhandel. De prijs is € 14,95. Leden van *Ampt Epe* hebben de dvd inmiddels gratis ontvangen.

't Koetshuis 12½-jarig jubileum

Restaurant 't Koetshuis te Vaassen vierde jl. september een 12½-jarig jubileum. Men stond stil bij de bedrijfsovername door de families Van Amersfoort en De Weerd. Verschillende keren mocht Ampt Epe en/of het Erfgoedplatform gebruikmaken van hun faciliteiten, dus is een felicitatie op zijn plaats.

Masterscriptie Martijn Horst

De kennis van oude bossen zit nog vol hiaten. Ing. Martijn Horst heeft onderzoek gedaan in zijn masterscriptie voor de opleiding Landschapsgeschiedenis *Van hout delen naar aandelen: landschap, organisatie en beheer van de maalschap van het Gortelsche Bos op de Noordoost-Veluwe, 1618-1907* en getracht de kennis van de vroegere Veluwe maalschappen met haar malenbossen op te vullen. En dat is hem zeker gelukt. De kans is groot dat we in *Ampt Epe* nog meer hiervan zullen lezen. Zijn scriptie is te downloaden van Internet.

Historische put

Aan de Elspeterweg in Niersen ligt een 200 jaar oude waterput. Kroondomein Het Loo wil deze historische put restaureren, zoals ze ook in Gortel (Oranjeweg 115) en Uddel heeft gedaan. De ongeveer 7 meter diepe put is leeggezogen, zonder dat er iets is ingestort of beschadigd. Oude gevonden stenen kunnen worden hergebruikt. De put is afgedicht met houten platen, totdat de restaurateurs aan de slag gaan. In Kroondomein Het Loo liggen drie bekendere waterputten, die al gerestaureerd zijn of worden: de Echoput (uit 1811), naast het gelijknamige restaurant aan de Amersfoortseweg in Apeldoorn, een put bij het Aardhuis en een waterput op de Hoge Duvel. Deze zijn ongeveer 70 meter diep.

Wat wij ons afvragen, is: had iedere buurt vroeger een waterput? Wie kan er meer over vertellen en heeft nog afbeeldingen van zo'n waterput?

Apeldoorns Kanaal - dvd

Via de Stichting Apeldoorns Kanaal is een dvd verschenen: 'Het Apeldoorns Kanaal: een waterweg met toekomst'. Naast de toekomst wordt ook historisch materiaal getoond over de geschiedenis van het Apeldoorns Kanaal. Te verkrijgen bij diverse VVV-kantoren van de kanaalgemeenten.

Versterking

Onze webmaster en secretaris Ruud Labberton krijgt de deskundige hulp van Fer Jantze, zodat onze website nog meer dan nu het uithangbord van de vereniging wordt.

De redactie is uitgebreid in de persoon van Astrid van Oostveen. In het bestuur heeft Aart Schurink plaatsgenomen.

MEDEDELINGEN – BELANGRIJK!

Contributiebetaling 2012 en volgende jaren

U bent gewend tegelijk met het decembernummer een acceptgiro van ons te ontvangen voor de betaling van de contributie voor het jaar erop. Dit jaar krijgt u de acceptgiro voor het abonnementsjaar **2012** apart per post toegezonden, met een begeleidende brief. U kunt dan op dezelfde wijze als in het verleden de contributie aan ons overmaken. Nieuwe leden die zich de afgelopen maanden aangemeld hebben bij *Ampt Epe*, hebben een en ander kunnen lezen in de welkomstbrief.

Tevens krijgt u van ons een machtigingsformulier voor een doorlopende machtiging. Deze machtiging is bedoeld om vanaf **1 januari 2013** de contributie door middel van deze machtiging te kunnen incasseren. De kosten van het incasseren van contributie via acceptgirokaarten zijn de laatste jaren behoorlijk gestegen. Het bespaart onze vereniging veel geld (en tijd!) als wij overstappen op automatische incasso. Mede gezien de stijgende portokosten en het feit dat wij onze contributie zo laag mogelijk willen houden, verzoeken wij u vriendelijk uw medewerking hieraan te verlenen. Zie voor verdere informatie de binnenkort te ontvangen brief met bijlagen.

Evenementenagenda 2012

De activiteitencommissie is momenteel druk bezig de evenementen en activiteiten voor 2012 samen te stellen en in te vullen. U kunt in ieder geval de data voor de volgende evenementen alvast in uw agenda opnemen:

Donderdag 23 februari: Winterlezing in de Triadazaal van het Kulturhus aan de Stationsstraat te Epe. Aanvang 20.00 uur. De zaal is open om 19.30 uur.

Donderdag 12 april: Leden/jaarvergadering in Café-Restaurant Dorpszicht te Oene. Aanvang 20.00 uur, zaal open om 19.30 uur.

Zaterdag 2 juni: Voorjaarsexcursie.

Zoals gebruikelijk is deelname voor alle evenementen gratis voor de leden; niet-leden betalen 3,50 euro. In de volgende nummers van *Ampt Epe* krijgt u meer informatie. Het is altijd mogelijk dat een geprogrammeerd evenement, om welke reden dan ook, geen doorgang kan vinden. Dit wordt altijd vermeld op onze website: www.ampt-epe.nl. Raadpleeg dus vooraf de info op onze website!

AALT VAN VEMDE, 1911-1965 (2)

Eper verzetsman — oprichter van de Remboe — voordrachtskunstenaar Els van Vemde1)

De Remboe

*'(...)Vanaf haar oprichting heeft ons bedrijf, dat overigens geheel zakelijk is opgezet, steeds geprobeerd een werkelijk thuis te bieden aan diegenen, die in hun vakantie volop van deze natuur willen genieten, ongeacht hun rang of stand en ook ongeacht hun geloof of levens-overtuiging. Om een werkelijk thuis te bieden aan deze verscheidenheid van natuurliefhebbers was en blijft het noodzakelijk een bedrijf te hebben, dat zich bij deze wondermooie, vrije natuur aanpast en dat van daaruit zijn programma en sfeer opbouwt. In de eerste plaats willen we dus de gasten zo **vrij mogelijk** laten. Ieder die een kampeerhut huurt, kan daarover vrij beschikken, men kan weggaan en thuiskomen wanneer men wil en de vakantietijd geheel naar eigen inzicht indelen. In de tweede plaats streven we in ons bedrijf naar **eenvoud**. Laat gerust uw beste pak thuis en geef vooral de kinderen oude kleren en de vrijheid; het beste middel om na een paar dagen reeds zon op hun wangen te zien. De natuur kent immers geen rang of stand en hoe gewoner we ons gedragen des te zuiverder kunnen we genieten.'*

Tekst van Aalt uit verschillende circulaires (bijv. 1962)

Eerste hut uit stro

De moeilijke beginperiode

Na de bange oorlogsjaren die het leven hebben ontwricht, probeert Aalt zijn bestaan weer op te bouwen. Zijn eerste pogingen om het boerenbedrijf, met name de kippenhouderij, weer van de grond te krijgen, hebben weinig succes. Daarom besluit hij het roer om te gooien. Reeds in de oorlog zaten er, noodgedwongen, zomergasten in de kippenschuur. Nu wordt de lange kippenschuur eigenhandig omgebouwd tot primitieve slaapstalletjes met schotjes ertussen van bordkarton. In de zomer van 1946 draait het bedrijf al volop.

Omgebouwd kippenhok ('de lange rij')

De eerste kantine

Het Parool (5-9-1962): '(...) En ze kwamen, de bleke, nog berooide Hollanders uit de grote steden. Dat eerste seizoen waren het er ruim twaalfhonderd. Na dat eerste jaar kwamen er meer huisjes: "de kafferkrallen van Van Vemde" smaalden de bewoners van Wissel. Hij bouwde ze zelf van ruwe dennestammen en gevlochten riet. (...)'

Vanaf die tijd wordt er elke winter aan verbeteringen en uitbreidingen gewerkt. Aalts vriend Gert Jan de Wilde, die het kamp Neuengamme heeft over-

leefd, helpt hem bij de opbouw en blijft zijn trouwste medewerker tot zijn vroege dood in 1960, waar Aalt ter nagedachtenis schrijft: '(...) als wrak teruggekomen heeft hij, langzaam hersteld, zijn schouders onder de Remboe gezet. Hij heeft dit gedaan met de inzet van zijn gehele sterke persoonlijkheid alsof het voor hemzelf was; hij heeft de verachting en tegenwerking, die wij in de eerste moeilijke jaren zo ruimschoots hebben ondervonden, helpen overwinnen; hij heeft gemetseld, getimmerd, geploeterd om alles vanuit niets op te bouwen en bovenal is hij een vriend en baken geworden voor alle gasten.' (oud-gastenbrief januari 1961)

In 1947 wordt de eerste kantine gebouwd. Na de zomer van 1948 heeft Aalt het al heel druk met de gastencorrespondentie. In een brief (15-1-1948) aan zijn zwager Bertus schrijft hij: '(...) hoop ik te schrijven aan de ongeveer 500 adressen die ik nodig heb om te kunnen leven. Voor ieder adres gemiddeld 4 x schrijven of een circulaire sturen, wordt een aardig stapeltje; het zou erg prettig zijn als ik hiervoor een boekhouder had, maar dat kan de bruine niet trekken.'

Op 8 januari 1950 schrijft Aalt aan zwager en zus: 'We gaan best vooruit. Geld moet je deze tijd van het jaar niet bij ons zoeken, maar waarschijnlijk zullen we het wel redden. In ieder geval was 1949 al weer een veel veel beter seizoen dan '48 en zal het zeker dit jaar weer prettiger zijn, als het weer niet teveel bederft. In 1949 hadden we 2478 gasten met 20200 overnachtingen. Ja, aan klanten ligt het niet.'

En op 11 mei 1950: 'Met de zaak gaat het goed. Momenteel moet ik wel zeggen: geloof ik, daar er nog een penibele belastingkwestie zit en ik nog niet weet hoe het seizoen precies uitpakt. Vermoedelijk echter loopt het heel best, de verbeteringen tijdens de winter zijn groot en met de verhuur gaat het uitstekend. Er zijn nu al 640 hutten voor een week verhuurd, wat betekent 7½ week alles vol. Een best begin. Vooral daar de huurprijs belangrijk hoger is en 28 hutjes zelfs meer dan het dubbele van verleden jaar zullen opbrengen, doordat ze geheel vernieuwd en vergroot zijn.'

Het personeel van het eerste uur. V.l.n.r.: Aalt, Tine van der Perk, Gert Jan de Wilde en Trijntje Potteboom

De oude tweepersoons hutjes zijn namelijk vervangen door nieuwe vierpersoons hutjes.

De financiële zorgen zullen het gezin nog heel lang begeleiden, ook al is het kamp in het hoogseizoen volgeboekt. Het gezin Van Vemde is ondertussen uitgebreid met zoon Berend (1947) en zoon Pieter Jelle (1949). De zesde 'Remboenees' (zoals wij door onze pa genoemd worden) is op komst. Ook heeft Aalt in 1950 eindelijk zijn boekhoudster gevonden: Trijntje Potteboom uit Den Haag. Zij zal tot het einde van de Remboe toe (tot 1966) als vaste medewerkster in dienst blijven, evenals Tine van der Perk (zij is al in 1947 gekomen; in 1966 heeft zij de meeste dienstjaren van allemaal). Zij is onder andere voor de kampwinkel en het naaiwerk verantwoordelijk. Trijntje en Tine worden, net als Gert Jan en Teunis (Hofmeyer), na een paar seizoenen helemaal met de Remboe geïdentificeerd. De stamgasten kennen hen en omgekeerd. Er heerst een familiale sfeer, dus spreken ze elkaar allemaal bij de voornaam aan. Ook Aalt blijft 'Aalt' voor iedereen (of 'oom Aalt' voor de kinderen), al wordt hij door de medewerkers ook vaak op goedmoedige toon 'de baas' genoemd.

Herinnering aan die eerste jaren van Karel Meyer (neef van Tine):

'Als 8-jarige jongen heb ik ongeveer een half jaar op de Remboe doorgebracht. Die periode, zomer 1947, heeft bij mij een onuitwisbare indruk achtergelaten. Vanaf het begin voelde ik me thuis. Natuurlijk was er tante Tine, maar ook oom Aalt en tante Jenni gaven me hun aandacht. Gerrie (Gea) en Gerda waren er, daar ging ik mee om. Met hen liep ik naar het Tongerense schooltje (...), aalbessen eten bij de bovenmeester. We reden mee op de wagen van Hoekert, de melkboer. Het was een onbezorgde tijd. Op de Remboe kreeg ik de vrijheid en de ruimte die ik nodig had. Natuurlijk was ik erg onder de indruk van oom Aalt (...), zijn verhalen, de nachtwandelingen, het kampvuur of zomaar een banaan die ik van hem kreeg. Aalt was de Remboe en de Remboe was Aalt. Ik heb het allemaal mogen meemaken. Vanaf het primitieve, o zo gezellige kartonnen kamertje tot en met de stenen huisjes.'

De Remboe is een seizoenbedrijf en dit zal tot de modernisering, ver na Aalts tijd, zo blijven. Het houdt in, dat er in drie tot vier maanden tijds geld voor het hele jaar verdiend moet worden. Dit is een probleem, dat met een aantal vaste medewerkers in dienst en een groot gezin alleen met de grootste inschikkelijkheid, bescheidenheid en een hoge mate van onderling vertrouwen kan worden opgelost. Aalt hecht grote waarde aan openheid, eerlijkheid en onderling overleg. De uitbetaling geschiedt tijdens en vlak na het seizoen en daarna wordt het geld naar behoefte uitgekeerd, waarbij de gezinnen voorgaan. Tine en Trijntje (met haar zoontje Jan) krijgen een gratis onderkomen op de Remboe. Ook de leveranciers kennen de gang van zaken. Tot januari worden de rekeningen betaald. Daarna gaat alles op de pof tot de geldstroom in de zomer weer loskomt. Ondanks deze financiële puzzels houdt Aalt ook nog rekening met de portemonnees van de gasten. Trouw gebleven aan zijn socialistische levensovertuiging vindt hij, dat de vakantie voor alle arbeidersgezinnen betaalbaar moet blijven. Het gebeurt dus nog wel eens, dat hij bij zijn rekensommetjes kijkt of er ergens nog iets af kan in plaats van bij. De warme maaltijden verstrekt hij bijvoorbeeld tegen kostprijs.

Groei

Maar het bedrijf groeit gestaag. Het gezin ook. Er zijn nog drie dochters bijgekomen: Elsje (1950), Selma (1953) en Marianne (1956), waarmee het stel (acht kinde-

*De familiekeuken**Interieur stenen huisje*

ren) dan compleet is. Onze levensstandaard blijft bescheiden, omdat de winst steeds weer in nieuwe bouwprojecten gestopt wordt. Elke winter wordt er getimmerd en gemetseld. Naast de verbeterde hutjes komen er nu ook stenen huisjes. Het goedkope stro wordt door het duurzame riet vervangen.. Het voormalige kippenhok wordt ook in die zin veranderd.

De huisjes en hutjes zijn allemaal spartaans ingericht. Het is meer kamperen dan logeren: zelfgetimmerde houten stoelen en tafels, stromatrassen, geen elektriciteit, alleen in de stenen huisjes een tweepits gasstel (butagas) en buiten op het terrein gemeenschappelijke toiletten, waterkranen, koude douches en zogenaamde 'familiekeuken'. In de grote schuur bevinden zich dekens, ligstoelen en kinderbedjes, die de gasten kunnen huren of lenen. De rieten hutjes krijgen eenvoudige namen, zoals 'De Mier', 'De Rups', 'De Bloem', 'De Duif' of 'De Rat'. De stenen huisjes krijgen namen uit verhalen van Aalts voordrachten, die soms wel wat eigenaardig klinken, zoals 'De Kippenpastei', 'Sultan Saladijn', 'De Pottekijker', 'Het Grote Moeras', 'Piempampoentje' of 'Juffrouw Cynthie'. De kantine vormt het middelpunt, de 'huiskamer'. Hier wordt bij regenachtig weer gesjoeld en gekaart, hier kunnen de mannen zich scheren. In de huiskamer worden de warme maaltijden verstrekt en het avondprogramma aangeboden. Hier bevindt zich ook de kampwinkel, waar je altijd koffie kunt krijgen, verder frisdranken, allerhande snoep en alcoholische dranken (maar alleen Verlof A). En natuurlijk de belangrijkste levensmiddelen. Bij deze zorgt Aalt ervoor (in overleg of soms ook wel in conflict met de Epese leveranciers) dat de prijzen niet hoger mogen uitvallen dan in het dorp. Hij wil de goede verstandhouding met de Epese middenstanders in geen geval onnodig op het spel zetten. Het probleem met de concurrerende groenteboeren Bosman en Ten Have lost hij als volgt op: de ene week mag de één en de andere week mag de ander op het Remboeterrein verse groentes aanbieden.

*Bouw vakantiehuisje**Foto van de circulaire*

De nieuwe kantine

De oude huiskamer wordt al spoedig te klein. Naast de eerste kantine ligt een grote hoop met zwerfkeien, jarenlang door familie en medewerkers gespaard, te wachten op de bouw van de nieuwe kantine. In de winter 1960-1961 is het dan zover. Als de laatste gasten weg zijn, wordt de oude kantine afgebroken. De plannen en tekeningen zijn klaar. Piet Stegeman heeft Aalts ideeën uitgewerkt. Alleen de molen van de gemeente draait langzaam. De vergunning is nog niet rond. Aalt kent dit wel. Hij en de gemeente spelen altijd hetzelfde spelletje: terwijl de ambtenaren nog bezig zijn het concept minutieus aan de kleinste voorschriften te toetsen, bouwt Aalt er alvast maar op los. Ook in dit geval is de bouw dus al in volle gang, want in de zomer moet immers alles klaar zijn. Ze zitten net met z'n allen te schaften in Aalts huis als de telefoon gaat. Een gemeenteambtenaar, die eens even komt navragen. 'Het gerucht gaat', zegt hij, 'dat er op de Remboe al gebouwd wordt.' Waarop Aalt antwoordt: 'Met de hand op mijn hart kan ik U verzekeren, dat er momenteel helemaal niet gebouwd wordt!' Na deze uitspraak gaat iedereen – gesterkt door de kop koffie van Jenni – weer vrolijk aan de slag.

Bouw kantine

De nieuwe kantine

De nieuwe grote kantine wordt met vereende krachten opgetrokken en komt op tijd klaar voor de officiële opening op 11 mei 1961 (Hemelvaartsdag).

Het Vrije Volk (13 april 1961) schrijft:

'In het vakantieoord "Remboe" te Epe nadert de nieuwe kantine haar voltooiing. Het is een indrukwekkend gebouw van 33 bij 12 meter met een hoogte van 12 meter, dat geheel bij de natuurlijke bosrijke omgeving is aangepast. Het project doet slank aan en is voorzien van een ruim, smaakvol rieten dak, waarbij uitbouwseis in de kap het geheel verfraaien.'

En het Veluws Nieuws (9 mei 1961):

'Het vakantieoord "Remboe" heeft aangekondigd dat het op Hemelvaartsdag zijn nieuwe kantine ter bezichtiging stelt. Men zal geneigd zijn de betekenis van die woorden te onderschatten als men niet iets meer weet van wat daar op Wissel is verrezen. De oude kantine, die in 1947 in gebruik is genomen en die een oppervlakte van 152 m² besloeg, is vervangen door een geheel nieuw gebouw met een vloeroppervlak van 350 m², dus bijna 2½ maal zo groot. De zaal biedt ruimte voor 600 zitplaatsen en heeft dan nog een groot toneel. In Epe, met zijn dringend gebrek aan zaalruimte, zijn dat veelzeggende cijfers. (...) Onder de mooie rieten kap van 600 m² rijzen muren op, die aan de buitenzijde geheel in veldkeien zijn opgemetseld. Met hun rijke kleurschakeringen, hun grillige rangschikking en hun onderbreking door rondhouten raamkozijnen, maken ze een heel mooi effect. Binnen wordt dat nog even voortgezet, want daar zijn pilaren langs de wanden met hetzelfde natuurlijke materiaal omgeven. (...) In overeenstemming met het exterieur, zijn inwendig de betimmering en de meubilering zoveel mogelijk rustiek gehouden. De schil- en de zaagmachine moeten heel

wat uurtjes hebben gewerkt aan de 600 stoelen van rondhout en dito tafels. (...) Aan de kantine grenzen de keuken en het pakhuis, waarvan de aanzienlijke uitbreiding nog moet worden voltooid. Grote keuken, koel- en telefooncel completeren met nog enige ruimtes het complex tot een groots geheel. Toch is er hier volstrekt geen sprake van enige overdrijving. "Remboe" heeft dit alles (en bovendien een grote schuur met werkplaats en een fietsenstalling) dringend nodig, want het herbergt de laatste jaren circa 5500 mensen per seizoen, (...) ongeveer 50.000 overnachtingen.'

En Aalt zelf schrijft in zijn oudgastenbrief:

'We hebben bij de bouw zoveel mogelijk rekening gehouden met de sfeer en inrichting van onze geliefde oude kantine. Er zijn zoveel dingen (...) die aan het vorige herinneren, dat we er bijna zeker van zijn dat het een echt Remboevriendenhuis zal worden; een middelpunt in het vakantieleven waar iedereen graag komt.'

Begin jaren zestig is het bedrijf dus zo gegroeid dat het gewoon uit zijn voegen barst. Aalt probeert als hij de kans krijgt grond erbij te kopen. Het terrein wordt in 1964 tot aan de Oost-Ravenweg uitgebreid. Overal waar maar een gaatje vrij is, worden tenten geplaatst. Aalt en Trijntje wijzen niet graag gasten af, maar helaas behoort dat ondertussen tot hun ondankbaarste opgave. In het hoogseizoen (vakantiespreiding kent men in die jaren nog niet) moet er geloot worden.

Haagsche Courant (28 juli 1962): 'Ze hebben Oom Aalt begin januari allemaal geschreven. Om te reserveren voor een paar weken in dat gezellige, fidele vakantieoord in Epe, waar ze al zo vaak geweest zijn, sommigen al wel twaalf keer. De boekhoudster Trijntje (...) gaat dan loten. Als het moet stouwt Oom Aalt een 1000 tot 1200 mensen op de acht hectaren van zijn vakantieverblijf. Méér gaat niet, tot verdriet van enkele andere duizenden. Van de mensen, die solliciteren naar een verblijf in één der 113 huisjes of hutten van Aalts dichtbevolkte paradijs in de bouwvakvakantie, is het een kans van één op vier. Dat is triest voor de drie op de vier, die er naast zitten. "Ellendig werk is dat", zegt Trijntje, "de ouwe getrouwen te moeten afschrijven." Er zitten veel Hagenaars onder die getrouwen, ze zijn bij Aalt talrijker dan de Amsterdammers. "We schrijven het maar zo gauw mogelijk, dan kunnen ze nog ergens anders proberen." Maar er zijn er die het nergens anders willen proberen, zij zijn Aalt en Trijntje zeer trouw. Geen kampeerhut meer beschikbaar? Sommigen huren dan maar een tent om toch in de "Remboe" te kunnen bivakkeren.'

In de oudgastenbrief van de circulaire van 1964 schrijft Aalt: 'Vermijdt als het enigszins kan het hoogseizoen en geef bij het aanvragen zoveel mogelijk tijdsruimte op, zodat we jullie allemaal kunnen helpen.' De economie in Nederland groeit in die jaren snel. De lonen stijgen, de kosten in de horeca ook. Ook Aalt moet zijn prijzen aanpassen, wat hem steeds moeite kost: 'Helaas moeten in verband met de stijgende kosten de prijzen weer iets verhoogd worden.

Interieur nieuwe kantine op de dag van de opening

Gelukkig heeft iedereen momenteel meer geld om met vakantie te gaan dan tien of vijftien jaar geleden, maar het is toch jammer dat dit maar zo moet doorgaan. Wij kunnen er tenminste moeilijk aan wennen, om steeds meer te vragen, terwijl er aan het eind van ieder jaar van die meerdere ontvangsten zo weinig overblijft.'

(oudgastenbrief 1964)

De Remboegasten

Ze komen op de Solex, op de Vespa of op de fiets. Ze komen met de trein naar Nunspeet of met de boot naar Harderwijk. Dan verder met de buslijnen, want die rijden nog regelmatig langs de Molenweg of Tongerenseweg. Of ze komen met speciale bussen van de firma Pasteur uit Rotterdam en Den Haag. Auto's zie je in deze tijd nauwelijks. De bagage wordt voor een groot deel opgestuurd. Van Gend & Loos levert de kisten van te voren. Omdat in de huisjes niets aanwezig is, moeten de gasten alles meenemen: serviesgoed, beddengoed enz. Het ene gezin neemt alleen het hoognodige mee – het is immers 'kamperen' – de anderen pakken hun hele huishouden in. Zo zijn de mensen verschillend. Aalts ideaal van de verbroedering tussen rangen en standen tijdens de vakantieweken lijkt werkelijkheid te worden. 'Zijn Remboe' trekt alle mensen naar zich toe: de arbeiders met de kleine beurs, die van gezelligheid houden en er ook helemaal geen moeite mee hebben om 'dicht op elkaars lip' te zitten. Maar ook de intellectuelen en de kunstzinnigen, voor wie dit kamp een bijzondere culturele authenticiteit bezit. De echte natuurliefhebbers trekken eropuit, zoeken de stilte en het natuurschoon in de Veluwe bossen. Zij kunnen ook de esthetiek van de Remboe-architectuur waarderen, de rustiek en de natuurlijke eenvoud. De anderen nemen het met de verheven idealen niet zo nauw; ze vinden het al gauw best: *'Ach, met een brommer zie je de hei toch net zo goed als wandelend'* of *'Wandelen, jawel, soms. Maar de bomen, die je verderop ziet, zie je hier (bij de hut) ook.'* In die trant uiten zich sommige gasten in het bovengenoemde krantenverslag.

Het is de tijd van de 'nozems' (jongens met vetkuiven en meisjes met getoupeerde haren), zodat er nogal wat jongeren op lawaaiige brommers (wij noemen die 'buikschuivers') naar de Remboe komen. Bij Aalt zijn ze welkom, maar ze moeten

Gasten in de jaren vijftig

op het terrein wel hun motors en transistorradio's uitzetten. Overigens zijn de kinderen en jongeren uit de buurt ook welkom op de Remboe, maar (schrijft Aalt): *'... jonge mannen mogen echter alleen komen in gezelschap van hun meisje of onder leiding van hun ouders.'*

Je kunt de variatie aan milieus ook afleiden uit de verschillende kranten, die de gasten naar het vakantieadres laten

doorsturen. 's Ochtends kunnen ze deze, samen met de post, in de kantine afhalen. Dan ligt daar de Telegraaf naast het Vrije Volk en de Volkskrant naast Trouw. Voor de gezinnen met kinderen is de Remboe in ieder geval de grote favoriet, want de kinderen vermaken zich hier altijd uitstekend. Er zijn genoeg speelgenootjes, er is een uitgebreid kinderprogramma, er valt altijd iets te beleven en er is die toffe 'oom Aalt'. Ook als de volwassenen soms wel eens wat anders zouden willen, dringen de kinderen ze vaak weer naar deze plek terug.

De familie Wiefferink uit Amsterdam herinnert zich:

'In januari, als de folder kwam, was er geen houden meer aan! Remboe en Aalt! "Wanneer gaan we weer mam?" (...) In 1948 gingen we voor het eerst naar de Remboe. (...) Ma Wiefferink tegen Aalt: "Noem je dat een speeltuin? En noem je die modderpoel een zwembad? Ik kom hier nooit meer..." Daarna zijn we jaar in jaar uit naar de Remboe geweest, met een onderbreking van 1 jaar naar Kamperduin, maar dat was een sof. (...)

Bij aankomst in de Remboe, eerst naar Trijntje. In de hoek van de kantine had zij haar kantoorje waar de sleutel, na betalen van de huur, werd overhandigd. In het primitieve hutje: een houten tafel en houten krukjes, een olielamp. In de schuur haalden we een matras gevuld met stro. Op die matras moest je langdurig "dansen" om van die grote bult stro een enigszins makkelijk liggend matras te maken. (...) Koken deed je in een gemeenschappelijke ruimte, waar op butagas gekookt werd. Het was een gezellige boel, er werd veel gelachen. Soms ging er iets mis, bv. omdat de butagasfles net leeg was als jouw aardappeltjes net aan de kook waren.'

Ook de andere kinderen, die alle zomervakanties op de Remboe doorgebracht hebben, zitten nu vol met herinneringen. Zoals Ineke Molenaar uit Rotterdam: *'Vakanties in de Remboe? Ik heb ze met de paplepel ingegoten gekregen. (...) In september 1949 trouwden mijn ouders, Janny de Haan en Fred Molenaar, en gingen voor hun huwelijksreis naar de Remboe. In juni 1951, ik was toen 10 maanden oud, mocht ik ook mee. Of in 1950 de Remboevakantie werd overgeslagen, weet ik niet, maar als dat al zo is, dan is dat de enige keer geweest, totdat hij ophield te bestaan. (...) Van die eerste jaren herinner ik me vooral de verhalen, van later het zekere gevoel, dat alles nog hetzelfde was als het jaar ervoor: oom Aalt, tante Jenni, tante Trijntje, tante Tine en heel veel vriendinnetjes, die ook elk jaar terugkwamen. En wat hadden we veel ooms en tantes in die tijd. (...) Het was allemaal heel vertrouwd en voor ons als stadskinderen ongekend om zoveel buiten te kunnen zijn.'*

En Hester de Boer (nicht van Tine): *'Wij woonden in mijn jeugdjaren in de arbeiderswijk Spangen in Rotterdam. (...) Ik verkeerde eigenlijk mijn hele jeugd in een permanente staat van grote heimwee naar de Remboe en de bossen. (...) Als kleuter maakte ik bij ons hutje (de Bloem) "tuintjes". Ik bakende een stukje grond af met steentjes of dennenappels en stopte van alles in de grond. (...) Als je dan ook eikels in de grond stopt, dan kan daar wel eens eentje wortel schieten en dat gebeurde dan ook. (...) Het was een van de laatste jaren op de Remboe. Ik zal een jaar of 14 geweest zijn. Oom Aalt zocht mij op en vroeg mij met hem mee te lopen naar de Bloem. Ze waren aan het kappen en ik moest hem "mijn boom" aanwijzen, zodat die niet per ongeluk omgezaagd werd. Wat een fijngevoeligheid en dat terwijl hij zo veel oom-zeggars om zich heen had.'*

Mevrouw Rien Bennink uit Noord-Holland vertelt: *'Mijn man was net na de oorlog als klein jongetje in de Remboe geweest. Er hing toen in de bomen nog zilverpapier van de vliegtuigen zei hij. (...)*

We zaten altijd in het huisje "De Rat". Het waren bijna de mooiste vakanties die we ooit

Remboegasten in de jaren zestig (foto's van kampfotograaf Piet Stegeman)

hebben gehad! Mijn dochter is daar nog een keer verbrand en toen kwam Aalt en die stop-te haar zo in een teil met water. Ik geloof dat ze daar de groente in wasten. Bert Garthof heeft er nog een keer zo mooi over de natuur verteld. Maar als Aalt vertelde, zie ik nog die grote handen. (...) Aalt van Vemde had een groot hart, want alles moest zo goedkoop! Ik heb veel van hem geleerd. Er kwamen daar ook vrouwen en die mochten dan een weekje uitrusten."

De neven van Aalt, de zonen van Aaltje en Bertus, komen ook elke zomer uit Winschoten. Peter van den Bremen: 'Vakantie op de Remboe was een feest. Elke dag spelen – veel voetballen – met andere kinderen, overwegend uit de Randstad, waardoor je al vroeg "vreemde talen" van elkaar leerde onderscheiden. Haags klinkt anders dan Rotterdams en Amsterdams.' Ze zien Peter vaak voor een zoon van Aalt aan: '(...) wat mij natuurlijk met trots vervulde. Behalve die ene keer, toen ik iets te hard had gespetterd met water bij een van de openbare kranen. Sociale controle was toen nog heel gewoon. "Hee, dat mot je niet doen!" riep een Amsterdamse vrouw. "Kijk uit, dat is er een van Aalt", reageerde een buurvrouw. "Dat ken me niks schelen", bitste de Amsterdamse weer, "dan mot ie het toch laten!"'

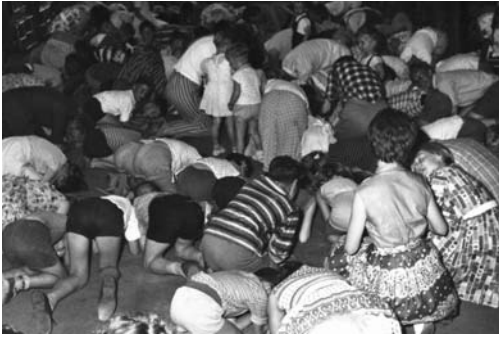
Het weekprogramma

Het begrip 'recreatieleider' bestaat nog niet, maar Aalt heeft deze rol al voor zichzelf uitgevonden.

Het Parool (5 september 1962): 'Na zijn eerste seizoen had Aalt van Vemde het dóór: met de prachtige Veluwe natuur alléén deden zijn gasten het niet. Ze moesten bezig zijn, lees: gehouden worden, vooral 's avonds. Punt één was de kantine, "de huiskamer". Verder een voetbalveld. En tenslotte een goed ontspanningsprogramma. Van Vemde: "Nu bied ik twee vakanties voor één geld: onderdak en amusement." En dat laatste bestaat dan uit voetballen (ook damesvoetbal), volksdansen, nachtwandelingen, filmavonden, bonte avonden en tenslotte de voordrachtsavonden, die Aalt van Vemde zelf verzorgt.'

Het weekprogramma ziet er in het seizoen 1951 als volgt uit (citaat):

- **Zaterdag** 20.30 uur **opening**: Instuderen Remboelied; bespreking 'kampvragen'; **voordracht** 'De drie Ringen', fragment uit 'Nathan de Wijze' van G.E. Lessing
- **Zondag** 19.30-20.30 uur **volksdansen** voor jongeren van 6 tot 14 jaar, 21.00-23.00 uur volksdansen voor ouderen van 14 tot 84 jaar
- **Maandag** 20.30-1.00 uur **avondwandeling** voor de ouderen (Rustige wandeling. Warme jas, oude kousen en een boterham meenemen. Zaklantaarns verboden)
- **Dinsdag** 19.00 uur **voetbal** o.l.v. Gerrit Jan (Deelnemers kunnen zich opgeven bij de kantine)
- **Woensdag** 's Morgens **markt** in Epe van 8.00 tot 12.00 uur
19.00-20.30 uur **Bonte Avond** voor kinderen van 6-14 jaar
21.00-23.00 uur **Bonte Avond** voor de ouderen (Wie iets wil presenteren, kan dit opgeven bij Aalt; vooral opgaven voor het kinderprogramma zijn welkom!)
- **Donderdag** 21.00 uur **film** van het Nederlandsche Roode Kruis: 1e week de Deense speelfilm: 'Wat Leni Rosner beleefde'; 2e week de Franse speelfilm: 'Van mens tot mens'. (Geeft Uw hutnummer op om gewekt te worden voor de ochtendwandeling.)
- **Vrijdag** **Ochtendwandeling** tot 8 uur. Vertrek om 4.30 uur van de kantine. Iedereen kan mee!
21.00 uur **kampvuur**. Na het kampvuur voordracht in de zaal: 'Het bal op Ekeby' uit Gösta Berling van Selma Lagerlöf.
22.00-23 uur **sluiting** van de kampweek.

Volksdansen

Wie de programma's uit de latere jaren bekijkt, ziet dat er niet veel veranderd is. De maandagavond wordt voordrachtavond, de nachtwandeling begint dan later. Er komt elke avond (behalve op zaterdag) om 7 uur een kinderprogramma. Respectievelijk: volksdansen, kinderverhaal, kinderspelletjes, kinder-bonte-avond, kinderfilm en op vrijdag ballontrappen en lampionoptocht. Dat ballontrappen gaat zo: je knoopt de opgeblazen ballon met een vliegertouwje aan je linkerbeen vast en probeert na het sein de ballonnen van de andere kinderen kapot te trappen. *De Nieuwe Apeldoornsche Courant* beschrijft op 4 augustus 1960:

'Ballonnetjes trappen hoort ook thuis op deze afscheidsavond, maar de kinderen zijn er ditmaal zo enthousiast voor, dat er niet veel van terecht gekomen is. Een strenge vader heeft juist met stentorstem bevolen, dat zijn zoontje de ballon vooral niet voortijdig stuk mag trappen, wanneer deze vader zelf het ballonnetje, dat hij vasthoudt met een luide knal ziet ontploffen. Alle kinderen gillen van het lachen. (...)'

Een ander kinderspelletje heeft Aalt zelf uitgevonden: stuiver zoeken. In aluminium slabakken heeft hij zaagsel gedaan (in de Remboe altijd volop aanwezig). Daarin gooit hij een stuiver, die de kinderen met één hand moeten zoeken. De

De 'Utrechtenaren' oefenen voor de bonte avond (PS)

Kinder-bonte-avond (PS)

winnaars krijgen een kwartje, dubbeltje of een stuiver toe. Aalt is altijd royaal als het om kinderen gaat. Na afloop is er een snoepje en op zondag mogen de kinderen in de kantinekeuken iets lekkers van 5 cent uitzoeken. Voor de kampfotoğraf (Piet Stegeman) een strategisch punt om de kinderen te fotograferen.

Aalt kan ook streng zijn, wanneer er kinderen zijn die vervelend doen. Wie bijvoorbeeld zit te klieren tijdens het verhaal, wordt de zaal uitgezet. Ook

Het kampvuur

Voetbal, jaren 50

wordt er aan de leeftijdsgrens streng de hand gehouden. Aalt staat persoonlijk bij de deur. De grootste 13-jarigen mogen er nog weleens per gratie in, maar alleen als er nog plaats over is in de zaal. In het hoogseizoen geen schijn van kans, want daar moet het avondprogramma soms zelfs in tweevoud aangeboden worden.

Bij de weekopening worden de kampregels doorgesproken. Aalt drukt de gasten op het hart, geen vernielingen aan te richten. Ook daarin is hij onverbiddelijk: wie het waagt om het koren van de boeren te vertrappen, loopt kans eruit gezet te worden. Er komen natuurlijk in elk seizoen wel eens klachten (terecht of onterecht) en dan komt de politieman uit de buurt, meneer Olthof 'even met Aalt praten'. Natuurlijk in de gebruikelijke gemoedelijke sfeer, nooit zonder een kop koffie.

De volksdansavonden veranderen niet met de tijd. Nog tijdens de jaren zestig zit Aalt op het toneel en zingt uit volle borst: 'Drie boerenmeisjes' of 'De Zevensprong' voor de kinderen. En zingt (begeleid door een blokfluit): 'De schoenlapper' of 'Driekusman' voor de grote mensen, die met de grootste vanzelfsprekendheid huppelen en ronddraaien of knielen op de betonnen vloer. Ja, de sfeer in de Remboe werkt aanstekelijk. De eerste schroom gaat er gauw af. Voor je het weet, galm je met z'n honderden tegelijk het Remboelied in canon of zing je 'Hoog op de gele wagen' en 'Vader Abraham had zeven zonen'. De sketches en liedjes op de Bonte Avond hebben niet allemaal een hoog cultureel niveau, maar er zit tenminste voldoende afwisseling in. Er zijn stamgasten, die elk jaar iets doen, zoals de creatieve familie Lansdorp uit Scheveningen ('*Hebben jullie nog nieuwe nummers in jullie programma?*', vraagt Aalt hun alvast in april 1952). En als de 'Utrechtenaren' komen, dan weet men ook bij voorbaat, dat de avond gevuld is.

Evenals bij de familie Molenaar. Ineke: '*Zo lang ik me kan herinneren, was de Bonte*

Bonte avond (orkestje fam. Molenaar) (PS)

Avond een hoogtepunt in de week en gonsde ons huisje altijd van de voorbereidingsactiviteiten. In diverse samenstellingen vormden we orkestjes met serieuze en geïmproviseerde instrumenten. Het wekelijkse bezoek aan de markt in Epe werd ook nog wel eens gebruikt om attributen te verzamelen. Ik herinner me het optreden van mijn vader met oom Wim (van de Brugge) en anderen in "het huwelijk in het jaar 2000". (...) Later mocht ik ook optreden als verpleegster bij de tijdmachine en andere rollen

Snoep uitzoeken (PS)

‘Mooie herinneringen heb ik aan die bonte avonden op woensdag, waaraan ik zelf ook af en toe een bijdrage leverde in de vorm van een liedje, klarinetstukje of sketchje.’

Ook de filmavonden die op donderdag door het Rode Kruis worden verzorgd, vormen een vast bestanddeel van het programma. Peter: *‘Per seizoen drie à vier films die per week rouleerden. Zo zag je in één seizoen natuurlijk een aantal keren dezelfde film. De liedjes uit “The Student Prince” en “Seven Brides for Seven Brothers” kende ik in die tijd uit mijn hoofd.’* In de pauze vindt een verloting plaats, waarvoor Aalt prijzen beschikbaar stelt. Hij wil niet, dat er tijdens de vakantieweken op het terrein gecollecteerd wordt, maar voor het Rode Kruis maakt hij een uitzondering. Dit is een neutrale instantie en de mensen krijgen er vakantieplezier voor terug. Door de hoge opbrengsten (1960: f 1.800) krijgt Aalt zelfs een onderscheiding aangeboden, zodat hij aan zijn gasten schrijft:

‘Beste vrienden, ik kan deze legpenning niet verdelen, maar toch is het zo, dat de eer hiervan niet aan mij, maar aan jullie toekomt.’

De week wordt met de lampionoptocht en het kampvuur afgesloten. Bovengenoemde krant (4-8-1960) beschrijft de sfeer als volgt:

‘Het begint langzamerhand donker te worden. (...) Een lampionoptocht staat ook op het programma van Aalt van Vemde. Zelf gaat de kampleider, met feestmutsje op, voorop, met trossen kinderen aan armen en aan benen. Het is een buitengewoon aardig gezicht, al die lampionnetjes met brandende kaarsen, door de naburige bossen te zien gaan. Daarna (...): kampvuur. Hoog vlamt het vuur op en de omgeving is schilderachtig verlicht. De honderden kampeerders zingen er allerlei liedjes bij, zelfs Sinterklaasliedjes. Aalt van Vemde verhoogt zelf nog de sfeer met enkele van zijn beproefde korte voordrachten (...)’

Vaste traditie is ‘de nachtwacht’ op het moment dat er alleen nog maar een smeulende gloed te zien is. *‘Van Vemde houdt er persoonlijk toezicht op, dat de laatste twijgjes zorgvuldig worden uitgeblust (...)’* Zijn grootste angst is immers dat er in de Remboe brand uitbreekt. *‘Dan moet de kampleider nog honderden handen drukken. Vele nemen node afscheid. “Dag Aalt, tot het volgende jaar.” Uit aller woorden blijkt de goede sfeer, die tijdens deze kampweek heeft geheerst. (...)’* Dan besluit hij de week met een voordracht in de kantine: *‘een waar-dig besluit van een afwisselende vakantie’.*

spelen; meestal werden die overigens pas ‘s middags bedacht en er moest veel geïmproviseerd worden.’

Als er te weinig programma is, moet de familie inspringen, zodat er dan wel eens gekscherend gezegd wordt dat Aalt acht kinderen heeft gekregen om genoeg vulling voor de bonte avonden te hebben. Tot die familie behoren natuurlijk ook de vier oudste neven Van den Bremen, die met het grootste plezier ‘deze plicht’ vervullen. Peter:

Bonte avond (een sketchje) (PS)

De medewerkers

Ook al vervult Aalt een centrale rol in het bedrijf, de Remboe wordt door een groot aantal medewerkers (vrouwen en mannen) gedragen. Alleen door hun enorme inzet kan het allemaal zo functioneren. Aalt is zich hier – als oud-vakbondsstrijder

Medewerkers in de jaren vijftig (v.l.n.r. boven: Grada Vis, Herman Huiskamp, Tine van der Perk, Driesje Timmer, Aartje Gorsselink, Henk Leusveld, Hendrik van Essen, Teunis Hofmeyer, Trijntje Potteboom, Dhr. de Graaf, Aaltje Vis, Jenni van Vemde, Gerrit Jan de Wilde, Aalt van Vemde)

Koetsier, Dinie Schoots, Aartje Gorsselink, Berta Olthuis, Aaltje Vis, Grada Vis, Bartje Koetsier, Broer en Jannie Nikkels, Driesje Timmer, Jannie Huiskamp, Lenie van de Brugge, Albert van Dijk, Marietje van Dijk, Gerrie Lokhorst. Te noemen

- goed van bewust. Zoals gezegd bestaat er een vaste staf: in het begin Tine, Trijntje, Gert Jan en Teunis. Later aangevuld of vervangen door: Herman Huiskamp (ook hij woont een tijd met zijn jonge gezin op de Remboe), Johan Leurink (die als 17-jarige leerjongen bij Aalt begint en heel zijn verdere werkzame leven op de Remboe werkt) en Harm Albertus. In de laatste jaren komt Wim van de Brugge er als activiteiten-begeleider bij. Daarnaast is er een groot aantal seizoenkrachten nodig voor de bouw, de schoonmaak, het werk in de schuur, keuken of kampwinkel. Teveel mensen om op te noemen, maar hier volgen toch enkele namen: Anton Hofmeyer, Eimbert Kamphuis, dhr. Kwakkel, Berendina Fredriks, Minie

Trijntje in haar kantoortje

In de kampwinkel (PS)

Bij de afwas (PS)

Johan Leurink met de kar (PS)

zijn ook nog de kampwachten, achtereenvolgens: de heren De Graaf en Van Olderen.

De oudere Van Vemde-kinderen doen meestal vakantiewerk in het eigen bedrijf. En Jenni, die door de grootte van het gezin thuis haar handen vol heeft, wast de theedoeken van de kantinekeuken, natuurlijk niet in een volautomatische wasmachine, maar in een grote kookpot.

Ook de neven Van den Bremen maken elke zomer deel uit van de vakantiekrachten. Peter: *'Vanaf mijn veertiende mocht ik, net als mijn grotere broers, die mij voorgingen, in de grote vakantie werken op de Remboe. (...) Ook die werkvakanties waren feest. Het eerste jaar helpen in de schuur. De werkzaamheden bestonden uit: gasten bij aankomst met bagage naar hun huisje brengen, lege gasflessen vervangen en natuurlijk het terrein netjes houden door middel van harken en vuilnis ophalen. (...) In de laatste jaren werkte ik 's zomers, zoals de meeste vakantiehelpen in de winkel en in de kantine. Vaak was dat een dienst die liep van vier uur 's middags tot diep in de nacht. Aan het eind (...) werd de kantine met rood poeder (tegen het stof) aangeveegd. Het mooiste moment kwam daarna, als we met de hele "crew" samen gingen eten in het "galmhok" (zo genoemd vanwege de holle klank). Aalt, aan het hoofdeinde van de tafel gezeten, was daarbij een aangenaam causeur, die deze sessies altijd afsloot met een rondje sigaretten uit zijn onafscheidelijk pakje Arsenal. (...)'*

In de personeelskamer (het 'galmhok') (PS)

Het ritme der seizoenen

Uit mijn eigen herinneringen:

'Wij kinderen groeien helemaal in het ritme van de seizoenen op. We beleven de gonzende drukte van de vakantiegangers tijdens de zomermaanden en de stille afgeslotenheid van de kleine Remboegemeenschap in de winter. Deze kleine of grote Remboegemeenschap is onze "familie", een leerveld vol met verschillende mensen, die ons voorbeeld zijn (veel "ooms" en "tantes" in die dagen...).

Vanaf het ogenblik in het voorjaar als de schoonmaaksters in hun rubberlaarzen met de kar vol emmers heet sodawater over het terrein trekken, weten we dat het seizoen weer in aan-

tocht is. Dan worden de huisjes geschrobd en gelucht. Dan doet tante Tine de bestellingen voor de kampwinkel en begint ze de vitrines schoon te maken en de souvenirs uit te stallen. Onze meest geliefde "snoepbaas" brengt dozen vol heerlijk spul. De vrachtwagen van Van Gend & Loos levert alvast de kisten in de grote schuur. Eind mei komen ze zelf, de eerste gasten. Eerst een paar, dan worden het er elke week meer en in het hoogseizoen rijden de bussen uit Rotterdam en Den Haag op zaterdag het voetbalveld op. Wij rennen er enthousiast naartoe, want er zitten meestal wel bekende stamgasten in en hopelijk ook mijn "kampvriendinnetjes" (zoals Ineke Molenaar). In de schoolvakanties ben ik een van die vele kinderen en doe met alles mee, met de spelletjes, de bonte avonden, het volksdansen en met het zelfgeorganiseerde vermaak van de kinderen. Ik moet mijn vader dan wel met honderden "oom Aalt-zeggers" delen, maar dat vind ik niet erg. Ze willen allemaal op de Remboe wonen, dus ik voel mij heel rijk. Bovendien mag ik met de gasten mee: uitstapjes op de fiets naar de Ossenstal, het Hertenkamp of de Julianatoren. Mijn ouders hebben daarvoor geen tijd.

Ik help ook graag mee in het bedrijf, vrijwillig, maar zoek zelf wel uit waar en met wie. Zo zit ik graag bij de vrouwen uit de keuken om aardappels te pitten of worteltjes te snijden. Ik vind het ook leuk om tafels te dekken, stapels borden en grote hoeveelheden bestek. Op vrijdag help ik tante Tine met de boeketten voor de tafels en de lampionnenverkoop. Als ik veertien ben, kan ik zelfs een zakcentje verdienen en verkoop ijs in de pauze. Ondertussen mag ik ook tot het einde toe opblijven en de zaal opruimen. Zo zit ik om 3 uur 's nachts nog met de late ploeg rond de tafel als de nachtmaaltijd genuttigd wordt, eet boterhammen en luister naar de grappenmakers (er zitten er altijd wel een paar tussen). Het is oergezellig! Aan het eind van het seizoen, als we de laatste gasten uitgezwaaid hebben, pakken we onze fietsen en rijden over het terrein, want dat mogen we in de zomer niet. Dan gaan we "juten", op zoek naar diverse "schatten" in de hutjes en huisjes: kleedjes, gordijnen, vaasjes, pannetjes, tijdschriften. De gasten laten veel achter, genoeg om een hele hut in te richten; heerlijk voor ons kinderen, maar lastig voor de volwassen werkers, die uiteindelijk alles moeten opruimen. Dan wordt het stil op het terrein, de hutjes koud en klam. In de grote schuur brandt de potkachel, waar gezaagd, geschaafd en getimmerd wordt. De geur van zaagsel en verse houtkrullen komt je tegemoet. Twee keer op een dag zit onze huiskamer vol met de werkmannen, die pruimen of roken, hun boterhamtrommels uitpakken en koffie-drinken.

's Zondags komen er vaak gasten langs om het vakantieoord alvast te bekijken. Mijn vader is gastorij, dus nodigt hij ze met een groots gebaar uit. Ze nemen plaats in onze overvolle huiskamer, waar we net aan tafel zitten. Mijn moeder zet voor de zoveelste keer koffie. Mijn vader drinkt zelf ook altijd koffie en rookt massa's sigaretten.

Aardappels schillen (PS)

Hutje in de sneeuw

Onderwijl schrijft tante Trijntje adressen, wel 20.000 stuks, met de hand. De circulaires worden gedrukt en dan gevouwen en in enveloppen gedaan. Er worden lange tafels opgezet. Het is lopende spatie bandwerk. Wie even kan, helpt mee. Dozen vol post brengt mijn vader dan naar het postkantoor, toen nog in de Stationsstraat. Ik mag mee. We gaan achterom, waar gewogen, gestempeld en gesorteerd wordt en waar dus de brieven hun reis naar de gasten gaan beginnen."

Mijn vader heeft aan het eind van de oudgastenbrief geschreven:

"En nu, beste vrienden, gaan we weer net doen als jullie: rekenen, plannen maken en ... aftellen (nog zoveel nachtjes slapen en dan...)"

Het bedrijf wordt verkocht

Als Aalt in april 1965 plotseling sterft, is het seizoen al volgeboekt. De Remboe zonder Aalt, dat lijkt een onmogelijke klus. De 'Remboefamilie' krijgt het samen voor elkaar om in die zomer het bedrijf draaiende te houden. Zwager Bertus van den Bremen zet zijn schouders eronder en rijdt – ondanks zijn eigen volle baan – in de zomermaanden elk weekend vanuit Groningen naar Epe. Dochter Gerda leidt de programma-avonden, Wim van de Brugge de activiteiten. De ervaren medewerk(st)ers weten allemaal wat er te doen staat en veel stamgasten helpen mee, waar ze maar kunnen. Ondanks dat zien Jenni en de Remboestaf geen mogelijkheid om het bedrijf zonder Aalt voort te zetten. In december 1965 krijgen de oudgasten een brief met volgende inhoud:

'(...) De stroom van intens meevoelen en de ontroerende, geweldige medewerking die zoveel gasten deze zomer boden, maakten duidelijk welk een grote gemeenschap Aalt van zijn Remboe gemaakt had. Des te zwaarder valt het nu jullie te moeten berichten dat het ons financieel en organisatorisch niet mogelijk is de Remboe op dezelfde wijze te laten doordraaien. Met ingang van 1966 gaat de Remboe over in handen van de Stichting "Vakantievreugd", een Stichting²⁾ die tot doel heeft een goede en goedkope vakantie te bieden aan bij haar aangesloten leden. Het is heel spijtig, (...) wij kunnen alleen maar zeggen: het was heerlijk; ondanks de moeilijke tijd en nu hadden we het nooit willen missen; heel, heel veel dank voor alle hartelijkheid en vriendschap in al die jaren."

NOTEN

- 1) Met dank aan allen, die hun herinneringen gestuurd hebben. Dank ook aan mijn zussen en broers, die meegeholpen hebben dit artikel tot stand te brengen door middel van informatie, correcties, suggesties en foto's.
- 2) Langer dan Aalt 'zijn Remboe' heeft kunnen beleven, heeft genoemde Stichting dit vakantiebedrijf in Wissel beheerd. Er vinden veel modernisering plaats, want de tijden veranderen in een snel tempo. Een aantal rieten hutjes worden door boeren uit de buurt in de wei gezet als stal voor het vee. In de nacht van 9 op 10 mei 1985, twintig jaar na Aalts overlijden, gebeurt datgene, waar hij altijd bang voor was: de kantine, zijn grote inspiratie, raakt in brand. Na een enorme vuurzee blijft er niets meer van dit trotse gebouw over.

ILLUSTRATIES

Veel van de illustraties komen uit het eigen 'archief' van de familie Van Vemde. Ook zijn veel foto's gemaakt door kampfotograaf Piet Stegeman. Dit is aangegeven met (PS) bij de foto.

TEVEEL GEVRAAGD?

Een kleine, waargebeurde geschiedenis, verteld door Lijda van den Bremen-Jonker

Er waren eens een man en een vrouw. Ze hadden twee kinderen, een zoon en een dochter, maar dat kan zomaar veranderen. Voor deze kleine vertelling is dit echter nu niet van belang.

De man had zijn dagelijks werk en de vrouw ook. Maar daarnaast had ze een stille wens. Deze wens werd groter, naarmate het tegen de kerstdagen liep. Vóór 5 december had ze er geen last van, maar daarna begon het...

De man was er - na een jarenlang samengaan - inmiddels wel aan gewend geraakt dat zijn vrouw er soms van die wonderlijke gedachten op na hield en hij keek dan ook absoluut niet vreemd op, toen zijn vrouw op een koude zaterdagavond tegen hem zei: 'Gerrit.'

Ja, elk mens moet een naam hebben nietwaar, dus:

'Gerrit, vanaf dat ik een klein meisje was, heb ik zo graag een drieluik willen hebben, waarop het kerstverhaal staat afgebeeld... Of is dat misschien teveel gevraagd?'

De man keek zijn vrouw aan en zweeg, zoals alleen mannen dat kunnen doen. Toen stond hij op en ging naar het achterhuis. Zijn vrouw hoorde hem in de klompen stappen en over de deel naar buiten gaan. De kinderen bleven, ieder voor zich, verdiept in hun boek en in de oude woonkeuken heerste stilte. Enkel de poes zat te snorren achter de kachel.

Na een uurtje dacht de vrouw: waar zou hij nou blijven? Hij zal toch niet boos zijn om deze vraag? En een beetje ongerust liep zij over de deel naar buiten.

Achter de kleine raampjes van de schuur scheen een mager licht. Toen ze de deur voorzichtig opende, zag ze haar man met een plank in zijn handen.

'Zou deze goed zijn?' vroeg hij met een verlegen lachje. Och, die oude plank van vruchtbomenhout, zo lange tijd gebruikt als bodem in de voerbak van het paard...

het had niet mooier gekund. Heel even lei ze haar handen over die van haar man. Toen ging ze terug in huis.

En de plank werd omgetoverd tot een kostbaar kleinood. Die hele avond en een groot deel van de nacht was de man verdiept in zijn werk. Zijn gevoelige handen hanteerden schrobzaag en beitel. Oneffenheden werden weggeschuurd en de vingers bleven het hout als het ware polijsten tot hij een tevreden glans in zijn ogen kreeg. Toen het werk klaar was, bracht hij het naar de keuken. Daar stond het dan op tafel en wachtte op zijn voltooiing...

Wat vier eenvoudige mensen kunnen klaarspelen in deze jachtige tijd. De zoon tekende wat zijn moeder vertelde, de dochter trok de eerste lijnen en wat de een niet in zijn vingers had, voltooide de ander. Na een week, waarin ze alle vier als het ware naar het paneel getrokken werden om eraan te werken, was het zomaar opeens klaar.

En toen de vrouw de deurtjes voor de eerste keer opende, was het verlangen gestild.

Daar waren de kinderen... de koningen met hun rijke gevolg... de herders op het veld... zelfs dat ene kleine lam...

En de ster flonkerde boven het oude Bethlehem.

Nee, het was niet teveel gevraagd.

DVD AALT VAN VEMDE

Ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Aalt van Vemde werd op 9 juli jl. in het Kulturhus in Epe een herinneringsbijeenkomst gehouden die door ongeveer 100 mensen werd bezocht.

Op die middag kon men een dvd aanschaffen waarop een voordracht van Aalt ('De dertiende kip' van Henriëtte van Eijk) is te beluisteren. De dvd is gemaakt door Jan de Jong en het verhaal is voorzien van in Wissel gefilmde beelden. Er is nog een aantal dvd's over, ze kosten 2,50 euro per stuk.

Hebt u belangstelling voor zo'n dvd, neemt u dan contact op met Marianne Heij-van Vemde, tel. 0578-612661.

GESCHENKABONNEMENT VERLEDEN TIJD

Met ingang van oktober 2011 is het niet meer mogelijk iemand een geschenkabonnement van een jaar cadeau te geven. Het bestuur heeft hiertoe moeten besluiten vanwege de omvangrijke administratieve rompslomp en het kleine rendement aan permanente leden.

INTERVIEW MET DIANNE HAMER

Naar aanleiding van haar boek 'Sophie, koningin van Nederland'

Naar aanleiding van haar boek – en met name vanwege haar nominatie (als enige vrouw) op de longlist voor de Libris Geschiedenisprijs – hebben wij Dianne een paar vragen voorgelegd.

Hoe ben je er zo toe gekomen om een boek te gaan schrijven over koningin Sophie?

Koningin Sophie is een vergeten koningin terwijl ze toch 27 jaar lang koningin van Nederland is geweest en zeer geliefd was bij de bevolking. Toen ze stierf, was het verdriet groot. Toch vervaagde de herinnering aan haar al snel. Dat heeft waarschijnlijk mede te maken met het feit dat de tweede vrouw van koning Willem III, Emma van Waldeck Pyrmont, als moeder van koningin Wilhelmina en als regentes een belangrijkere rol heeft gespeeld in de Nederlandse geschiedenis dan haar voorgangster. Mijn boek over haar is een poging haar weer haar plek in de geschiedenis terug te geven!

Wat trok je specifiek aan in haar?

Zij was een intelligente en ontwikkelde vrouw die met vele geleerden, kunstenaars, politici en andere belangrijke personen uit haar tijd contact onderhield door middel van een uitvoerige correspondentie. Toch werd zij het 'slachtoffer' van haar tijd: zij kon zich niet ten volle ontplooien omdat zij een vrouw was. Van haar werd eigenlijk niets anders verwacht dan het produceren van één of liefst meer erfgenamen.

Om materiaal boven water te halen voor het boek moest je vast ook in de koninklijke archieven snuffelen. Hoe makkelijk/moeilijk is dat? Hoe gaat zoiets in z'n werk?

Om in de Koninklijke Huisarchieven onderzoek te mogen doen moet je toestemming krijgen, dus je dient een aanvraag in waarop je aangeeft wat je van plan bent te gaan bestuderen. Daarna krijg je bericht (op prachtig geschept papier met de vermelding 'Dienst Koninklijk Huis') of je wel of niet toegelaten wordt. Mijn voorstel werd goedgekeurd en ik kon naar Den Haag. Je moet wel van te voren een afspraak maken en een identiteitsbewijs meenemen, want je wordt, via de marechaussee, toegelaten op het terrein van Paleis Noordeinde. Het Koninklijk Huisarchief is gevestigd in een apart gebouw, dat koningin Emma heeft laten oprichten om alle achtergebleven stukken, (kunst)verzamelingen e.d. van de Oranjes in te bewaren.

En waar dook je nog meer 'stof' op?

In de bestaande literatuur over het koningshuis was een aantal keren aandacht aan haar besteed, er waren artikelen over haar geschreven. Dit heb ik allemaal gelezen en gebruikt voor mijn boek. Ook heb ik de correspondentie geraadpleegd die zij gedurende haar hele leven heeft gevoerd met haar neef 'Plon-Plon', Napoleon Bonaparte, de zoon van Jérôme Bonaparte. Deze correspondentie ligt opgeslagen in een Parijs archief en is te bestuderen via het internet. Je kunt dus

thuis achter je eigen computer deze brieven in Parijs lezen! In de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag zijn ook brieven van haar te vinden.

Als je zo lang en intensief met iemand als koningin Sophie bezig bent, vorm je je ongetwijfeld een mening over haar...

Zij was een heel verstandige, begaafde en aantrekkelijke vrouw, die zich ernstig beknót heeft gevoeld in het leven dat zij heeft

geleid. Het is natuurlijk de vraag of zij in die tijd op een andere plaats in de samenleving wel tot haar recht zou zijn gekomen. Mogelijk was het allemaal anders voor haar gelopen als zij met een ander type man was getrouwd, die haar betrokken had bij zijn bezigheden en haar serieus had genomen.

Zij was in mijn ogen soms wel erg emotioneel, maar het blijft natuurlijk moeilijk om helemaal in te kunnen schatten hoe haar omstandigheden waren en waarom zij op een bepaalde manier reageerde.

In mei 2011 schreef Dick van der Veen in 'Veluweland' het volgende over je boek: "Een boek met een wetenschappelijke lading, maar prettig leesbaar voor een groot publiek." Dit blijkt ook wel uit het feit dat je op de longlist (tien genomineerden, jij als enige vrouw) stond voor de Libris Geschiedenisprijs 2011. Even ter verduidelijking voor onze lezers: De prijs bekroont historische boeken die een algemeen publiek aanspreken. Het is een initiatief van Historisch Nieuwsblad, Libris, het Nationaal Historisch Museum, NTR/VPRO en de Volkskrant. Hoe voelde dat?

Het was natuurlijk een geweldige eer en een opsteker, het betekent toch dat je werk gewaardeerd wordt. Er gaat natuurlijk een hele hoop tijd in zitten voor je zo'n boek op papier hebt staan! Het leuke vond ik ook dat ik mijn boek voor een groot publiek wilde schrijven. Dat dit gelukt was, werd bevestigd door het feit dat het op de longlist van de Libris Geschiedenisprijs terechtkwam.

Wij weten inmiddels dat je de shortlist (vijf genomineerden) niet hebt gehaald. Maar je bent wel uitgenodigd voor de officiële prijsuitreiking, die heeft plaatsgevonden op 22 oktober en waarbij Astrid Jongerius de prijs uitreikte aan Jaap Scholten met zijn boek 'Kameraard Baron'. Gaf dat nog een extra dimensie aan het hele gebeuren?

Het was heel leuk om de genomineerden van de shortlist te zien, want de nominatie heeft mij toch beziggehouden. Zo wilde ik graag lezen wat de andere genomineerden hadden geschreven en heb ik met hun boeken een prettige zomer doorgebracht! Deze avond van de prijsuitreiking was dan ook een mooie afronding van een toch spannende periode. Het stimuleert mij in ieder geval wel om met een volgend project aan de slag te gaan!

Gegevens boek

Sophie, koningin der Nederlanden, ingenaaid, 279 bladzijden, fraai geïllustreerd (deels in kleur), prijs € 25,00, uitgeverij Verloren, ISBN 978 90 87 04 201 1

LEZERSRUBRIEK

WANDELINGEN IN DE 19e EEUW (3) - *Ampt Epe* nr. 182, juni 2011

In nummer 182 van *Ampt Epe* volgt Dianne Hamer de sporen van ds. Jacobus Craandijk (1834-1912). Hij wandelde in 1879 van Apeldoorn naar Vaassen en schrijft in deel 4 van zijn *Wandelingen door Nederland met pen en potlood daarover onder andere:*

'Een barre zandweg loopt er dwars voorbij, en zie nu eens, hoe frisch en vrolijk het beekje voortstroomt onder de takken, driftig schuimende watervalletjes vormend en brekend over groote steenen, die het in zijn bedding ontmoet. Zonderling zien die steenen er uit. Zoo levert de heide ze niet, zoo zwart en blaauw en geel geaderd en gestreept! Kopererts is het, wat wij hier vinden in de beek. Het bosch behoort tot het aanzienlijke landgoed: de Rotterdamse kopermolen, waar in 1740 een belangrijke koperpletterij werd gevestigd en thans een fabriek van houtbereiding in werking is.' (*Ampt Epe* nr. 182, bladzijde 15).

Met dank aan Frans Schumacher

Kan iemand van uw gewaardeerde vereniging mij nader informeren over dat *kopererts*? Van de aanwezigheid van ijzer in de bodem had ik eerder wel gehoord maar kopererts?? Wellicht heeft Craandijk zich hier dichterlijke vrijheden veroorloofd, want hij schrijft even verder ook:

Aan de overkant van de weg [aan de oostkant van de Zwolseweg in Wenum bij de Rotterdamse kopermolen, JvdV] is 't een ander, minder statig, maar niet minder lieflijk tafereel. Daar kronkelt zich de beek langs het frische weiland, waar de bonte runderen het lommer van een prachtige eik hebben opgezocht...' (Ampt Epe nr. 182, bladzijde 15). Een kronkelende sprengenbeek, namelijk de Wenumse?

De Wenumse Molen dateert al van 1313, de Rotterdamse Kopermolen van 1627. De verbinding tussen die molens is dus al heel oud en werd efficiënt aangelegd, namelijk vrijwel recht.

Jan van de Velde, Bekenstichting

DE EERSTE EPER BOEKHANDEL

Jan Paasman

Wanneer je rondwaart in het verre verleden van het dorp Epe, dan kom je langs de Dorpsstraat en de zandweggetjes naar Zuuk, Oene en Tongeren bakkers en slagers tegen, boeren, grutters, schoenmakers, horlogemakers, schilders, logementhouders. Langs de Hardenbrink en de Dorpsbeek vooral timmerlieden, smeden, wagenmakers, kuipers en enige bierbrouwers. Verder een enkele pastoor of predikant, veldwachter, schoolmeester, paardendokter, chirurgijn, militair, rentenier, burgemeester en notaris. Maar het duurt tot ongeveer 1860, voordat we in Epe een boekhandelaar tegenkomen. Dat er toch wel boeken werden gekocht, moge blijken uit onderstaande:

Intekenlijst

Omstreeks 1840 verscheen een driedelig werk van J.L. Overdorp, predikant te Epe van 1807-1826. De titel, *Verhandeling over de profetiën des Ouden Verbonds, byzonder der Messiaansche, of van die, welke het beloofde Godsrijk op aarde betreffen*, doet vermoeden dat het niet voor een brede laag der bevolking bedoeld was. Om bij gebrek aan boekwinkels op het platteland toch boeken te kunnen verkopen, werd gebruik gemaakt van gericht verspreide intekenlijsten. Aan de hand van de intekenlijst voor het boek van Overdorp krijgen we enig idee wie er in Epe en omgeving destijds een dergelijk (moeilijk en duur) werk aanschaffen:

A. Brouwer – Bierbrouwer te Epe, op de Veluwe

J. Brouwer – Landeigenaar te Epe

G.F.A.W. Baron Dedem van Vosbergen – Dijkgraaf te Heerde

J. van Essen Brouwer – Landbouwer te Epe

J. de Goeyen – Papierfabrikant te Vaassen

A. van Marle – Predikant te Heerde

L. Meenderink – Predikant te Oene

Mr. N.S. van Meurs – Burgemeester te Heerde

J. van de Poll – Koopman te Epe

H. Poll – Rentenier te Epe

Gt. Pykeren Jz. – Onderwijzer der jeugd te Epe

G. Scholten Gz. – Bakker te Epe

Mevr. Weduwe Strockel geb. Rauwenhoff te Kampen

A. Visch – Predikant te Epe

A. van Zuuk Wagenaar – S.S. Min. Cand. te Epe

Koning Willem I schafte zelfs vijf exemplaren aan. Of al deze mensen het moeilijke en dure boek werkelijk gelezen hebben, zullen we nooit weten.¹⁾

Harmen Nijland

In 1856 overleed op 65-jarige leeftijd dominee Adam Visch van de Eper kerk. Mogelijk viel het vervullen van zijn functie hem al enige tijd te zwaar, want sedert 1852 had hij assistentie gekregen van catechiseermeester Nijland.

Harmen Nijland, in 1829 in Gorssel geboren, werd door de kerkenraad te Epe

benoemd en met ingang van 3 december 1852 aangesteld voor een periode van drie jaar. In de 'Handelingen van den Kerkeraad te Epe begonnen in het jaar 1831' lezen we: *'den 21 Novemb. In onze vergadering van heden is men overgegaan tot het benoemen en aanstellen van eenen catechiseermeester. Reeds sedert lang was men van oordeel, dat het in het belang der Gemeente was, om in de afgelegene Buurtschappen godsdienstig onderwijs toe te dienen aan ouderen en jongeren van jaren, ook was zulks het verlangen van velen der ingezetenen, die ons dat schriftelijk te kennen gaven. Men heeft dan in die behoefte getracht te voorzien en tot catechiseermeester aangesteld Harmen Nijland, geëxamineerd door het cl. bestuur van Zutphen, en van gedegen getuigenissen voorzien. Daar de N.H. kerkvoogden, op onze aanvraag en verzoek, voor den tijd van 3 jaren, ons de verzekering gegeven hebben van jaarlijks honderd en vijftig gulden uit het kerkefonds te willen bijdragen (volg: hun schrijven van 15 April 1852) tot het salaris van catechiseermeester; insgelijks ontvingen wij de toezegging van de Leden van St. Anth:gilde, om jaarlijks, tot dat einde, de som van vijftig gulden te geven. Daarenboven hebben velen in de gemeente, voor dienzelfden tijd, eene som ingeteekend, waardoor wij in staat gesteld zijn, den bovengenoemden H. Nijland tot catechiseermeester aantestellen voor den tijd van drie jaren, ingaande den 3 December 1852 en hem jaarlijks toeteleggen tot salaris, vierhonderd gulden, elk halfjaar uit te betalen. De aanstelling en instructie is aan genoemden H. Nijland ter hand gesteld.'*²⁾

Dorp 69

Nijland huurde het huis met het adres *Dorp 69*, later *Kom 4* (bij benadering de linkerkant van de Action-winkel aan de Hoofdstraat anno 2011). Daar ging hij wonen met Jenneken Meijer, met wie hij op 25 mei 1855 in zijn geboorteplaats Gorssel trouwde. Op 11 april 1856 werd hun zoon Arend geboren.

We mogen veronderstellen dat het jonge gezin het financieel niet breed had met het salaris van catechiseermeester, en dat Nijland om die reden probeerde wat bij te verdienen met de verkoop van boeken, aanvankelijk vermoedelijk vooral 'stichtelijke lectuur'. e vroegst bekende aanwijzing in die richting vinden we in het *Algemeen Handelsblad* van 9 september 1862. Daarin werd een advertentie geplaatst, waarin een 'jufvrouw van fatsoenlijke Familie' een betrekking zoekt in Amsterdam of omstreken. 'Reacties onder Lett. C.C.J. kunnen gericht worden aan H. Nijland, Boekverkooper te Epe.' Ook toen al moest een boekhandelaar op het platteland nevenactiviteiten ontplooiën om voldoende inkomen te genereren.

Op 12 mei 1863 kocht Nijland het huis, dat hij tot die dag huurde van Maria

op den Binnenkant bij de Schipperstraat. (21512)

UIT DE HAND TE KOOP.

Een goed onderhouden **BOUWPLAATS** met **HEERENHUIS**, van alle gemakken voorzien, met nog twee Huizen annex en verdere gebouwen; groot ongeveer 35 bunders Bouw- en Weiland. Aangenaam gelegen bij een groot en welvarend dorp, in de provincie Gelderland. Naar verkiezing te aanvaarden. Te bevragen met franco Brieven, gemerkt G. K., te Epe, bij H. NIJLAND, Boekverkooper. (21481)

OPRECHT VERKOOPT

Advertentie (1862)

men op voor het jonge gezin. In de kerkenraad werd diverse malen over zijn vergoeding vergaderd, maar dat leidde niet tot verhoging van zijn salaris. Jenneken en Harmen besloten om naar Amerika te emigreren. Per 1 november 1869 kreeg Nijland eervol ontslag en een getuigschrift van onberispelijk gedrag.⁴⁾

Jonker, weduwe van bakker Jan Teunisoon van Lohuizen.³⁾

Maar ondanks die nevenactiviteiten brachten de winkel plus de vergoeding als catechiseermeester waarschijnlijk nog steeds onvoldoende inkom-

Voor de verkoop van hun onroerende goederen werden Gerrit Jan Nijland, landbouwer te Gorssel, en Sarris Overbosch, grutter en winkelier te Epe, tot zaakge-lastigden benoemd. Op 26 maart 1874 werd Arnold Meeuwissen, *'vroeger kantoor-bediende, wonende te Amsterdam, thans boekhandelaar en winkelier wonende te Epe'*, de nieuwe eigenaar. De koop werd gesloten *'voor de som van twee duizend vijf honderd gulden'*. Notaris was Jacques Corneille Henri Bloys van Treslong; als getuige tekende gemeenteveldwachter Jitse Jan Das.⁵⁾

Arnold Meeuwissen

Arnold Meeuwissen (13-4-1828) trouwde in zijn geboortestad Amsterdam met Geertruida Hofmijster, waar op 20 juli 1856 Maria werd geboren als eerste van vier kinderen. In maart 1874 zegde het gezin de stad vaarwel en vestigde zich op het adres Dorpskom 4 in Epe, waar Meeuwissen de boekwinkel van Harmen Nijland had overgenomen. Arnold heeft echter niet lang plezier gehad van zijn nieuwe woonplaats, hij overleed ruim een jaar later, op 4 juni 1875. Weduwe Geertruida zette de zaak voort, aanvankelijk bijgestaan door haar 19-jarige dochter Maria.

Gerrit Jan Buijs

Gerrit Jan Buijs werd in 1851 geboren in Zwollerkerspel. Zijn vader was tuinman van beroep, maar Gerrit Jan had andere ambities: omstreeks 1870 trad hij als klerk in dienst bij de notaris in Epe. Misschien moest hij zo nu en dan voor de notaris papier en inkt kopen in het winkeltje van de weduwe Meeuwissen en haar dochter. Daar kunnen we alleen maar naar raden, maar in ieder geval maakte Gerrit Jan kennis met Maria. En het klikte.

Op 26 april 1877 werd door burgemeester E.F.J. Weerts het huwelijk voltrokken van Maria Meeuwissen en Gerrit Jan Buijs. Het kersverse echtpaar ging op het adres Kom 4 wonen. Kort daarna namen ze de winkel van (schoon)moeder over: op 3 mei 1877 verkocht *'Mejufrouw Geertruyda Hofmeister, winkelierster'* haar onroerend goed *'samen groot 24 are + 50 centiare'* voor 2450 gulden aan haar schoonzoon Gerrit Jan Buijs. Aansluitend liet het jonge stel door notaris Bloys van Treslong het testament opmaken, waarbij ze elkaar tot erfgenamen benoemden.⁶⁾ De moeder van Maria ging terug naar Amsterdam.

Notarisklerk – Boekhandelaar

Op 30 januari 1878, negen maanden en vier dagen na de huwelijksnacht, deed Gerrit Jan Buijs aangifte van de geboorte van dochter Geertruida Jacoba. Net als bij de huwelijksvoltrekking tekenden buurman G.J. Heering (winkelier) en Rombout van Deutekom (hulponderwijzer) als getuigen. Bij deze gele-

Advertentie (1885)

genheid noemde Gerrit Jan zich niet meer 'notarisklerk', maar 'boekhandelaar', hoewel hij nog tot juli 1881 als klerk bleef werken. Hij had genoeg te doen. Behalve

In de
Nederlandsche Roman-bibliotheek
AFDEELING EPE
zijn ter lezing voorhanden:
N°. 1. *Constant*, De eerste vlucht.
Oorspronkelijke schetsen en verhalen.
No. 2. *W. Hartsink*, Wassenheim.
Een dorpsroman.
No. 3. *Louis de Semein*, Door eene
Wereldstad. Met illustratiën van
Eng. Ladreyl.
No. 4. *Ed. Swarth*, Moderne Struik-
roovers.
No. 5. *Edoardo*, De Zwarte Huis-
vrouw. Naar het Italiaansch door
H. J. Wansink. 2 deelen.
No. 6. *F. Petruccelli della Gattina*,
De koning bidt. Naar het Itali-
aansch door H. J. Wansink. 2 dln.
No. 7. *Friedrich Gerstaecker*, Een
reisje met hindernissen. *Ed. Swarth*,
Een Huwelijksreisje. *D. van Pasch-
kowsky*, Op Sylt. Vertaald door
Henriette van Overzee.
No. 8. *A. J. C. Kremer*, Banjaert.
Oorspronkelijke Novelle.
No. 9. *Louise Stratenus*, Een Gra-
naatbloem.
No. 10. *G. J. van der Hoeve*, Het
Vervloekte Huis.
No. 11. *Golo Ruimund*, Eva. Naar
het Hoogduitsch.
No. 12. *Ed. Swarth*, André. 2 dln.
In 1889 wordt deze col-
lectie om de 14 dagen met een
nieuw, nog niet verschenen werk,
vermeerderd, waarvoor de voor-
naamste letterkundigen van Neder-
land hunne medewerking hebben
toegezegd. Dit jaar zullen nog 3
deelen worden versprekt.
Conditiën van lezing: Gedurende
de eerste 15 weken 10 Cts. per
deel in de week en daarna 7½ Ct.
Voor Epe is de Bibliotheek geves-
tigd bij den Boekhandelaar G. J. Buijs.

Advertentie (1879)

Jacob Lubbertus Scholten

Jacob Lubbertus Scholten (1865–1954) was de tweede zoon van Lambertus Scholten en Willemmina Bijsterbosch. De familie Scholten had een bakkerij en kruidenierswinkel aan de Dorpsstraat.⁸⁾ Vader Lambertus was bovendien wethouder en in redelijk goeden doen. Oudste zoon Gerrit (1861–1924) zette de winkel van zijn ouders voort, waardoor Jacobus naar een andere broodwinning kon uitzien. Op 1 juli 1886, toen hij 31 jaar was, nam hij de

winkelier was hij ook agent van het *Nieuws- en advertentieblad voor Epe, Heerde en Omstreken*,⁷⁾ dat werd uitgegeven door de firma T. & A. Hooiberg, die zich in 1878 in Epe had gevestigd. Uit de veelheid aan advertenties, die hij plaatste in dit blad, blijkt dat er in zijn winkel meer te koop was dan alleen boeken.

Gunstig was de opening van de Franse school in de oude pastorie aan de (latere) Weemeweg in januari 1876 en het in gebruik nemen van het Postkantoor aan de Dorpsstraat op 15 oktober 1880. School- en kantoorbenodigdheden hebben altijd deel uitgemaakt van het assortiment. Ook had Buijs al een 'Roman-bibliotheek'.

In de krant van 1 maart 1885 werd in een annonce gemeld dat 'M. Buijs – Meeuwissen was bevallen van een dochter'. Ruim een jaar daarna vertrok het gezin naar Maastricht; een aanleiding of reden heb ik niet gevonden. In juni 1886 plaatsten zij advertenties in de 'Eper Krant', waarin medegedeeld werd dat Buijs' Boekhandel per 1 juli overgenomen werd door J.L. Scholten.

Maria Buijs overleed op 16 mei 1891 in Maastricht, zij werd 34 jaar. Gerrit Jan overleed op 15 februari 1896 in Utrecht, hij was toen 44 jaar.

De ondergeteekende bericht bij deze dat hij zijn zaak met ingang van 1 Juli e.k. heeft overgedragen aan den Heer J. L. SCHOLTEN alhier.

Onder dankbetuiging voor het genoten vertrouwen beveelt hij zijn opvolger beleefdelijk aan.

Hoogachtend,
UED. Dw. Dienaar,
BUIJS' Boekhandel.

Epe, Juni '86.

Mij refererende aan bovenstaande heb ik de eer U kennis te geven dat ik de zaak van den Heer BUIJS te Epe van al 1 Juli e.k. heb overgenomen en geheel op denzelfden voet, onder mijn naam zal voortzetten.

Mij minzaam bij u aanbevelende en hopende mij hetzelfde vertrouwen waardig te maken wat „BUIJS' Boekhandel” steeds mocht ondervinden, heb ik de eer met de meeste hoogachting te zijn.

UED. Dw. Dienaar,
J. L. SCHOLTEN.

Epe, Juni '86.

Overdracht (1886)

De oude boekwinkel (tot 1923)

boekwinkel van Gerrit Jan Buijs over. Wat zijn motivatie was, is niet bekend, maar commercieel en sociaal bleek het een goede keuze: zevenentwintig jaar lang was de winkel van Japie Scholten, zoals hij in het dorp genoemd werd, een plek waar Epenaren voor allerlei artikelen en diensten terecht konden. Net als zijn voorganger ging hij, naast boeken en kantoorartikelen, ook 'photographiën' verkopen. Het zou heel goed kunnen dat de foto's die Buijs verkocht, door Japie gemaakt waren.

Fotografie

Fotografie was op het platteland tamelijk onbekend, maar Japie maakte er op twee manieren kennis mee. Ten eerste via de familie Hooiberg, die in 1878 vanuit Leiden in 'Grutters Erve' kwam wonen, schuin tegenover de winkel van Japies ouders. Tiemen Hooiberg junior, vijf jaar jonger dan Japie, ontwikkelde een passie voor fotografie en ging later ook camera's verkopen. Ten tweede door Richard Kerkhoven, schilder, fotograaf en wethouder in Apeldoorn. Richard en Japie zullen elkaar regelmatig ontmoet hebben, want Richards broer werd in 1904 het eerste hoofd van de 'School met de Bijbel' in Epe. Japie Scholten was een van de initiatiefnemers voor oprichting van die school en zal zeker bij die benoeming betrokken zijn geweest. Bovendien trouwde Japies nichtje Willemien met een zoon van meester Kerkhoven. Richard Kerkhoven heeft in Epe enkele stereofoto's gemaakt; bijgaande foto is een van de oudst bekende opnames van de Dorpsstraat met de boekwinkel.⁹⁾

Dorpsstraat met kinderen (1905)

Aan de achterkant van de foto staat geschreven:

'Epe Dorpsstraat. Op de achtergrond met puntdak rechts, huis van Oom Jacob. Jongen met fiets: Bertus; meisje met fiets: Willemien; andere jongen: Gerrit.'

Daardoor kunnen we de opname omstreeks 1905 dateren. Rechts zien we het Postkantoor, Scholtens boekhandel en de winkel van Heering, dan het hek van de villa van dokter Loeff en in de verte 'Villa Ooster'. Op de stoep van de boekwinkel zien we een 'deftig' echtpaar, vast en zeker op verzoek van de fotograaf. Van de ongeveer vierduizend inwoners in die tijd bezat bijna niemand een fototoestel. Fotograferen was een dure en moeilijke bezigheid.

Sigaren
in verschillende prijzen,
MERKEN.

El Brillante.
Bombasta.
Romana.
Pastura.
Old Smoker.
Convencencia.
Lobingrin.
Wilhelmina.
Gloria.
Doncella.
Supert.
El Tovo.
El Ojo.
Libestad.
Criolla.
Parsival.
Lucretia.
La Sofia.
Juno.

BUIJS' Boekhandel Epe.

Advertentie (1885)

Verder konden de Epenaren ook voor brillen, hectographen¹⁰), kantoor- en schoolbenodigdheden, voor kerkboeken en speelkaarten, voor kinderstoelen en loopwagens, voor eau-de-cologne en sigaren bij Japie terecht. Hij had, net als Buijs, ook agentenschappen van diverse landelijke kranten en men kon in zijn winkel advertenties voor de 'Eper krant' en andere bladen opgeven.

In het dorpsleven was Japie betrokken bij velerlei activiteiten en verenigingen, ondermeer bij VVV Epe's Bloei, zwembad De Wijerd, de Vrijwillige Brandweer, de Eper Bouwmaatschappij, de Vereniging voor Vacantiekolonies en de aanleg van het Sweerts de Landaspark.

Japie is nooit getrouwd, maar bracht veel tijd door met fotograferen; daaraan danken we een aantal foto's van Epe in het begin van de twintigste eeuw.

Lambertus Scholten

Aan de buitenkant van de winkel was weinig veranderd, het was in feite nog steeds een verbouwd boerderij-achtig huis. Daar kwam in 1923 verandering in, toen architect H. Hendriks een plan maakte, waarbij het voorgedeelte van *'woon- en winkelhuis, Hoofdstraat 59'* hoger, breder en moderner werd. Dat zal ongetwijfeld in overleg zijn gegaan met neef Bertus (Lambertus) Scholten, die al enkele jaren bij zijn oom in de winkel assisteerde. De feestelijke heropening op 1 oktober 1923 was namelijk tevens de gelegenheid, waarbij Bertus de zaak van Japie overnam.

De Eper bevolking groeide en de belangstelling voor het lezen nam toe. Sinds 1912 konden Epenaren in de leeszaal en uitleenbibliotheek van de Eper Gemeente Woning (EGW) terecht, maar ook Scholten had een uitleenbibliotheek, waar men (in roodbruin papier gekafte) boeken kon lenen. Door een uitbreiding in 1933 kwam aan de achterzijde van het pand meer ruimte beschikbaar.

Het 'nieuwe' pand na 1923

Concurrentie

In oktober 1933 verscheen de eerste concurrent in het dorp. Toen namelijk opende **Egbertus Bats** een winkel, Hoofdstraat B 146, waar men, behalve voor boeken, ook terecht kon voor kantoorartikelen, leesbibliotheek, fotografie- en feestartikelen, ontwikkelen van filmrolletjes en het opgeven van advertenties. Hoelang deze winkel heeft bestaan, is mij niet bekend.

Op 17 juli 1937 opende **Aart Bosch** een kantoorboekhandel en leesbibliotheek in het pand Hoofdstraat C 233.

Twintig jaar later werd het oude, in slechte staat verkerende, pand afgebroken, waarna de nieuw gebouwde, vergrote, winkel op 23 september 1957 geopend werd. Ook hier werd speelgoed een belangrijk nevenartikel.

Op 22 juli 1950 opende **Theo D. Dalmolen** een kantoorboekhandel op Hoofdstraat C 8, niet lang daarna, op 21 oktober, uitgebreid met een uitleenbibliotheek. Ook Dalmolen speelde een belangrijke rol in het verenigingsleven in het dorp, en net als Scholten, bracht Dalmolen een plattegrond van Epe uit. Toen deze winkel in december 1982 ophield te bestaan, kwam er een filiaal van Blokker in het pand.

Op 18 september 2009 opende de **christelijke boekwinkel Koers** haar deuren op Hoofdstraat 146, waar behalve christelijke boeken ook cd's, dvd's en cadeauartikelen worden verkocht.

Nadat op 22 september 1953 door burgemeester C.N. Renken de 'Openbare Uitleen Bibliotheek' in de Eper Gemeente Woning was geopend, nam de belangstelling voor de bibliotheken van de boekwinkels snel af. Toch liep de zaak van Scholten zo goed dat Bertus assistentie nodig had, zeker na het overlijden van zijn oom.

Elbertje Ros

Vanaf 1954, het jaar waarin Japie Scholten overleed, kreeg Bertus hulp van Bep (Elbertje) Ros uit Apeldoorn. Zij hielp in de winkel en vooral ook met de administratie, die nogal verwaarloosd was. Toen Bertus onverwacht overleed, in maart 1958, lag het dan ook voor de hand dat zij de zaak voortzette. Hoewel de winkel, mede dankzij haar inspanningen goed liep, was dat niet eenvoudig, maar enkele notabelen uit het dorp boden financiële hulp, waardoor de overname toch een feit werd. Op zaterdagen en tijdens vakanties werd Bep geholpen door haar dochter Henny, die een baan had als kleuterjuffrouw. Een belangrijke medewerker was Dirk van Putten, die op zijn fiets jarenlang het *Veluws Nieuws* en de landelijke dagbladen in het hele dorp bezorgde.

— Het oude huis van den heer J. L. Scholten met z'n aardige puntgevel, dat in den loop der tijden door vele geslachten bewoond en weinig veranderd werd, heeft eindelijk plaats moeten maken voor een modern winkelhuis.

De heer Scholten heeft langen tijd reeds plannen gemaakt voor een nieuw, telkens aan de indeeling verbeterende en eindelijk toen het geheel hem bevredigde aan den heer H. Hendriks alhier de uitwerking daarvan opgedragen. Het resultaat is zeker gunstig.

Het geheele gebouw is niet afgebroken, alleen het voorgedeelte wat zooveel hooger en breder is geworden en nu een modern aanzien heeft. Rechts achter is nog de woonkamer van den heer Scholten gebleven, een vertrek waar hij zich thuis gevoelt en dat hem lief is geworden. Een ruime winkel, breede goed verlichte en stofvrije uitstalkasten, bergen de thans zeer uitgebreide inventaris.

Bericht verbouwing (1923)

Bruna

In 1965 koos Henny ervoor om fulltime bij haar moeder in de winkel te gaan werken. Per 1 februari 1967 werd Scholtens Boekhandel een Bruna-winkel, die door Henny met echtgenoot Gerrit Hagedoorn (tot 1984) werd geleid.

Bruna-winkel te Epe anno 2011

Hoofdstraat 77

Het jaar 1969 bracht een grote verandering: de winkel had meer ruimte nodig en buurman Aart Jonker wilde nieuw bouwen (installatiebedrijf en winkel in huishoudelijke artikelen). Daarom werd besloten het pand te verkopen en naar een nieuwe locatie te gaan. In maart 1969, na 107 jaar, verhuisde de boekwinkel naar Hoofdstraat 77 en werd het oude pand afgebroken. Vanwege een groeiend assortiment werd de nieuwe winkel diverse malen uitgebreid, meestal naar ontwerp van architect J.G. Bakker.

René Hagedoorn

Bep Ros overleed in 1986. Haar kleinzoon René Hagedoorn ging in 1993 fulltime in de zaak werken. In hetzelfde jaar werd in Hattem een filiaal geopend. Een jaar later kwam daar een zaak in Heerde bij, die net als die in Hattem geleid werd door oud-medewerkers uit Epe. Ondertussen zijn beide filialen -in respectievelijk 2000 en 2001- zelfstandig geworden.

Postkantoor

Na de (gedeeltelijke) sluiting van het Eper postkantoor aan de Wildforstlaan kwamen er in mei 2003 twee loketten achterin de Bruna-winkel, waar men voor postzaken terecht kon. Toen het postkantoor in mei 2010 naar de C1000 verhuisde, werd de vrijgekomen ruimte benut voor de Music Store, waar men muziek-cd's en dvd's kan kopen. Naast boeken en muziek zijn school- en kantoorbenodigdheden tegenwoordig de belangrijkste artikelen. De Eper vestiging, met een vloeroppervlak van 350 m², behoort qua omzet bij de top 10 van alle Bruna-winkels. De grootste verkoopsuccessen van de laatste twintig jaar zijn de boeken uit de serie *De Aardkinderen* van Jean M. Auel en de serie *Harry Potter* van Jo Rowling. Van de boeken die op Epe betrekking hebben, verkocht *Epe toen en nu* van drs. P.P. van der Haak het best.

Business Point

Op 3 november 2011 werd in de winkel een *Business Point* van PostNL in gebruik genomen. Een aankomende verandering is het terugtrekken van René Hagedoorn, waarna de zaak door Heidi en Jan Nijman wordt overgenomen. De bedoeling is dat dit geleidelijk gebeurt tussen nu en 2015.

NOTEN

- 1) Samengevat uit 'Eper lezerspubliek omstreeks 1840' door Bert Paasman - *Ampt Epe*, nr. 23, blz. 18-20.
- 2) 'Handelingen van de Kerkeraad te Epe 1831-1889'. Streekarchief Noordoost-Veluwe.
- 3) *'Een huis en erf benevens tuin en zaailand in het dorp Epe, kadastraal bekend onder de nummers U 844 huis en erf groot vier roeden tien ellen, U 845 tuin groot vijf roeden en U 846 tuin groot vijftien roeden veertig ellen.'* Nijland betaalde voor dit alles 'zeventien honderd gulden vrij geld voor de verkoopster'.
- 4) Over hun emigratie naar of verblijf in 'Amerika' heb ik niets kunnen vinden.
- 5) Streekarchief Noordoost-Veluwe. Notariële akten 1874 nrs. 527 en 528.
- 6) Streekarchief Noordoost-Veluwe. Notariële akten 1877 nrs. 1203, 1204 en 1205.
- 7) Onder de latere naam *Veluws Nieuws* heeft dit nieuwsblad tot in 1972 een belangrijke functie vervuld in de gemeenten Epe en Heerde en omstreken.
- 8) De kruidenierswinkel werd omstreeks 1920 afgebroken om plaats te maken voor Garage Rempt. Na afbraak van dat pand in 1991 kwam daar onder andere een Scapino-winkel.
- 9) In het bezit van de familie H.J. Koopmans te Epe.
- 10) Hectograph (hectograaf) = een pers waarmee men van een met speciale inkt geschreven stuk honderd of meer afdrukken kon maken.

VERJAARDAGSKALENDER VAASSEN HISTORIE

Museum Vaassen Historie heeft een verjaardagskalender uitgebracht. Op het voorblad en bij elke kalendermaand staat een afbeelding van een historisch straatbeeld van Vaassen. Bestuurlid Frans Schumacher heeft de afbeeldingen uit oude ansichtkaarten van Vaassen geselecteerd en voorzien van een korte toelichting. De verjaardagskalender is fraai vormgegeven en gedrukt op dik papier.

De kalender is te koop in het museum (of te bestellen per e-mail) voor de prijs van € 7,50. Voor de vrijwilligers van het museum, sponsors en de leden van 'Vrienden van Vaassen Historie' kost de kalender slechts € 5,00.

Openingstijden: donderdag en vrijdag van 14.00 tot 17.00 uur en zaterdag van 11.00 tot 16.00 uur.

Museum Vaassen Historie, bezoekadres: Dorpsstraat 73, Vaassen, postadres: Hommelbrinkstede 111, 8171 JA Vaassen, tel. 0578-577355, e-mail: info@vaassenhistorie.nl.

JUBILEUMVIERING 50-JARIG BESTAAN AMPT EPE

Eef Brummel

Op zaterdag 15 oktober jl. was het dan eindelijk zover. Na een lange tijd van voorbereiding vond in het zalencomplex De Middenstip te Epe de viering plaats van het 50-jarig bestaan van onze historische vereniging door middel van een symposium.

Om klokslag 14.00 uur kon Evert de Jonge een 250-tal leden en genodigden welkom heten, waarmee de zaal letterlijk tot de laatste plaats was bezet. In zijn welkomstwoord begroette de voorzitter in het bijzonder wethouder Joop van Nuijs, mevrouw Tonckens van het Gelders Erfgoed en enkele vertegenwoordigers van zusterverenigingen. Tevens stelde hij de dagvoorzitter van deze middag voor, Maarten Wispelwey, regio-archeoloog van de Noordwest-Veluwe.

Maarten Wispelwey interviewt 'de zaal' met de nodige kwinkslagen

Deze nam vervolgens de regie voor het symposium over en kondigde de vertoning aan van de dvd die speciaal ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum was vervaardigd, op basis van de in 2007 verschenen canon van de gemeente Epe.

Hiermee is onze historische vereniging landelijk de allereerste die de canon door middel van verfilming in beeld heeft gebracht. Onder de titel 'Over Bekers, Beken en Bewoners' komt

meer dan 5000 jaar geschiedenis aan de orde: vanaf de eerste bewoners in de waterrijke gebieden tussen de Veluwe en de IJssel, waarvan een groot aantal grafheuvels, urnenvelden en zogenaamde Celtic Fields nog steeds getuigen, via de vroege Middeleeuwen toen de kerstening in onze streken plaatsvond, de geschiedenis van de Grote Kerk te Epe en de Hervormde kerk te Oene, tot de daaropvolgende eeuwen toen de talrijke beken de energie leverden voor onder andere papier- hout- en kopermolens. Deze beken worden door wethouder Van Nuijs treffend 'het blauwe erfgoed' van onze gemeente genoemd. Ze vormen in zekere zin het begin van de industrialisatie in onze gemeente. In deze prille vorm van industrie hebben met name de heren van kasteel Cannenburch, de Van Isendoorns, een zeer belangrijke rol gespeeld. Deze hadden tegen het einde van de 18e eeuw nagenoeg het monopolie van alle watermolens binnen de gemeente Epe in handen. Door deze ontwikkeling zijn ook later de verschillende fabrieken ontstaan zoals de Industrie en Vulcanus in Vaassen en Utermöhlen en Venz in Emst. Tevens hebben diverse wasserijen en de bordpapierfabriek van Jan van Delden

hun ontstaan hieraan te danken. Ook de geschiedenis vanaf 1900 tot circa 1970 werd door middel van diverse aspecten in beeld gebracht. Zo wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan de spoorlijn Apeldoorn-Zwolle (opgericht op initiatief van koning Willem III). Het zou te ver voeren alle aspecten van deze voortreffelijk vervaardigde dvd te benoemen, maar oordeel zelf, want als lid van Ampt Epe hebt u inmiddels deze dvd als jubileumgeschenk ontvangen.

Het panel

Na de vertoning van de dvd en een korte pauze vond de 'installatie' plaats van het panel over de verfilmde Eper Canon. Dit bestond uit wethouder Van Nuijs, mevrouw Tonckens van het Gelders Erfgoed, Frans Schumacher als vertegenwoordiger uit het onderwijs (de dvd wordt ook onder de scholen in de gemeente verspreid), streekarchivaris Gerrit Kouwenhoven en Evert de Jonge als vertegenwoordiger van Ampt Epe.

Dagvoorzitter Maarten Wispelwey leidde vervolgens de discussie met verve en wist met name aan wethouder Van Nuijs de verheugende en geruststellende uitspraak te ontlokken dat er op het gebied van behoud van het cultureel erfgoed in de gemeente Epe de komende jaren niet zal worden bezuinigd!!

Vervolgens werd door Evert de Jonge aan Peter Stork, lid van onze vereniging vanaf het allereerste begin, het erelidmaatschap verleend. Hij heeft in deze goed gezelschap.*)

Evert de Jonge overhandigt Peter Stork de oorkonde van 'erelid'

Hierna wordt door de vice-voorzitter Hans Stakenburg de jubileumcommissie, bestaande uit Aline van Dam, Evert de Jonge, Steven Leijsen en Henk Kloezeman, alsmede de twee technici van Metz AV Media te Welsum, producent van de dvd, die voortdurend met de jubileumcommissie hebben samenge-

Bloemen voor de jubileumcommissie en het filmteam van Metz AV

werkt in de voorbereiding en uitvoering van de dvd, in het zonnetje gezet. Aan de totstandkoming van de dvd is een voorbereiding voorafgegaan van meer dan twee jaar. In september 2009 werd de jubileumcommissie in het leven geroepen. Een woord van dank en hulde was hier dus zeker op zijn plaats! Dit was het einde van het officiële gedeelte van het symposium.

Hierna werd door de aanwezigen nog lang nagepraat over deze zeer geslaagde jubileumviering.

NOOT

- *) Tot erelid zijn in de loop der jaren benoemd: mejuffrouw P.E. Berkhout, oud-redacteur Ampt Epe, benoemd 21-11-1975 (overleden 08-08-1985); H. Voogd, realisator Ampt Epe, benoemd 21-11-1975 (overleden 02-06-1983); G.S. van Lohuizen, oud-voorzitter, benoemd 29-05-1985 (overleden 10-07-1994); R. Paasman, oud-redacteur Ampt Epe, benoemd 09-10-1988 (overleden 27-09-1994); F. Zandstra, jarenlang bestuurslid, benoemd 25-10-1990 (overleden 04-03-1994); W. van Putten, oud-secretaris en penningmeester, benoemd 13-11-2003; J.C. Kreffer, oud-voorzitter, benoemd 13-11-2003; Th.A.M. te Riele-ter Laak, oud-redacteur/oud-secretaris, benoemd 18 november 2004; M.L. Endendijk, oud-penningmeester/bijna 26 jaar bestuurslid, benoemd 8 april 2008. Vanwege zijn jarenlange verdienste voor de vereniging is hij ook voorgedragen voor een koninklijke onderscheiding, die hij op 29 april 2009 ontving uit handen van de burgemeester van Epe.

EEN NADERE KENNISMAKING MET...

De makers van de dvd 'Over Bekers, Beken en Bewoners', die ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van onze vereniging is vervaardigd op basis van *De Eper Canon*, verschenen in 2007.

Inmiddels hebt u, als lid van Ampt Epe, de dvd als jubileumgeschenk ontvangen. Voor ons dus een goede reden om met de producent, Metz AV Media in Welsum, na te praten over de ervaringen tijdens de uitvoering van deze megaklus, want zo mogen we de totstandkoming van de verfilming van *De Eper Canon* toch zeker wel noemen. We hebben een gesprek met de eigenaars Tineke en Wicher, die tijdens de verfilming zeer nauw hebben samengewerkt met de leden van de jubileumcommissie: Aline van Dam, Henk Kloezeman, Steven Leijzen en Evert de Jonge, de laatste als 'werker achter de schermen'.

Tineke is begin jaren negentig als Metz AV (Audio-Visueel) Media in het pand van haar ouders in Welsum met het mediabedrijf begonnen en inmiddels heeft ze dit, samen met Wicher, al enkele decennia gerund. Nu ze beiden zijn gepensioneerd, verkeren ze in de riante positie om opdrachten te kunnen aannemen die ze leuk vinden om te doen.

Enkele jaren geleden hebben Tineke en Wicher een documentaireopdracht gehad: 'Over de IJssel, het eigen karakter van de IJsselvallei', qua opzet en doelstelling enigszins vergelijkbaar met de verfilming van *De Eper Canon*. Het verschil was dat zij voor de totstandkoming van die documentaire zelf op zoek moesten naar mensen op lokaal en regionaal niveau voor het inspreken van de teksten. Bij de verfilming van onze canon waren deze sprekers al van te voren benaderd, zodat zij zich goed konden voorbereiden op de begeleidende teksten bij de verschillende te verfilmen lemma's uit de canon.

Wat Tineke en Wicher tijdens de verfilming vooral opviel, was het enthousiasme waarmee alle betrokkenen hun medewerking verleenden. Als het meest positieve tijdens het gehele verfiltingsproces is voor hen de ervaring geweest dat het water (waar Epe ook oorspronkelijk zijn naam aan te danken heeft) door de gehele geschiedenis zo'n belangrijke rol heeft gespeeld. Het heldere beekwater loopt, voor-

Tineke Metz en Wicher Naberman tijdens het filmen van *Cor van Baarle*

namelijk in de economische geschiedenis van de gemeente Epe, als een rode draad door de historie; dit komt in de verfilming ook heel goed tot uitdrukking.

In negatieve zin kan worden opgemerkt dat bij het vastleggen van beelden van vroeger en nu goed duidelijk werd hoeveel kostbaar cultureel erfgoed in de vorm van schitterende oude villa's en andere waardevolle panden ten offer zijn gevallen aan de slopershamer. Er moest plaats worden gemaakt voor onder andere het toenemende verkeer.

Er is in totaal voor de totstandkoming van de dvd 28 uur filmmateriaal opgenomen. Men spreekt van een opnameratio van 1 op 30, d.w.z. dat er voor 1 uur weergave 30 uur verfilming nodig is. Toen alle opnames waren gemaakt en het filmmateriaal compleet was, volgde het montageproces dat twee maanden in beslag nam. Van de 30 uur filmmateriaal bleef uiteindelijk twee uur over, waarna een schifting volgde die in 1,5 uur film resulteerde. Hierna volgde het moeilijkste deel van de montage: het afwegen wat er wel of niet in moest, en het comprimeren tot 1 uur – de uiteindelijke duur van de dvd.

De samenwerking met de jubileumcommissie is gedurende het gehele productieproces van 1,5 jaar van beide kanten steeds buitengewoon goed geweest. Dit kwam vooral, volgens Tineke en Wicher, omdat de jubileumcommissie uit vier zeer verschillende personen bestond, die elkaar echter op perfecte wijze aanvulden.

Via dit nadere kennismakingsgesprek willen wij Metz AV Media heel hartelijk danken voor de professionele manier waarop deze voortreffelijk uitgevoerde dvd tot stand is gekomen.

Natuurlijk mag hier ook een woord van dank voor de leden van de jubileumcommissie niet ontbreken: zij hebben geheel belangeloos talloze uren, ja zelfs maanden, in dit project gestoken.

Nogmaals proficiat met dit prachtige resultaat!

VAN DE REDACTIE

Graag wil de redactie hierbij even twee dingen rechtzetten.

Ten eerste hebben wij in het septembernummer (nr. 183) op blz. 30 een foto geplaatst van Blonks Exportslachterijen, maar verzuimd daarbij te vermelden dat deze foto afkomstig is uit het Streekarchief Noordoost-Veluwe.

Ten tweede werd in het juninummer (nr. 182) op blz. 42 de reactie van ds Weststrate geplaatst op onze recensie naar aanleiding van zijn boek *Geloven op de Noordoost-Veluwe*. In een noot noemden wij dat de recensie geschreven zou zijn op speciaal verzoek van de Heerder Historische Vereniging. Dit blijkt op een misverstand te berusten.

ACHTER DE SCHERMEN: DE REGISSEURS VAN DE DVD

De redactie interviewde Aline van Dam, Henk Kloezeman en Steven Leijsen, de uitvoerders van het script van de dvd 'Over Bekers, Beken en Bewoners', de verfilming van De Eper Canon.

Hadden jullie een idee waar jullie aan begonnen?

Volmondig wordt hier ja op gezegd. Enerzijds kostte het veel tijd, maar het team vond het een uitdaging: 'We hadden de kans er wat bijzonders van te maken en daar hebben we geen spijt van.'

Hoe kwamen jullie in contact met Metz AV Media uit Welsum?

'We lazen dat de Stichting IJsselhoeven een film presenteerde in Terwolde waar we naartoe zijn gegaan. Na afloop maakten we een afspraak met Metz. Bij het bezoek in Welsum klikte het meteen en daarom zijn we met elkaar in zee gegaan. Daar hebben we geen moment spijt van gehad.'

Hoe waren jullie ervaringen tijdens de filmopnamen?

'Onze eerste filmdag was een sprong in het diepe en wel "onder het maaiveld van de opgravingen in Oene", waar we met enige spoed aan de bak moesten. We merkten direct dat zo goed als iedereen mee wilde werken en dat zou zo blijven tot het einde toe.'

Tineke Metz en Wicher Naberman zijn inmiddels zelf eveneens lid van Ampt Epe!

Als we vervolgens over hun ervaringen praten, komt een leuke anekdote naar boven. Op een van de filmdagen bij de kerk van Vaassen arriveerde bijna tegelijk de filmploeg van RTL-Nieuws. Die dachten dat zij als 'professionals' voorrang hadden, maar ja, Ampt Epe had nu eenmaal een afspraak gemaakt. Ging dus voor!

Hoe reageerden de mensen?

'Vol belangstelling, vol nieuwsgierigheid. Velen vonden het geweldig dat er zoveel mooie gebouwen enz. op film werden vastgelegd. Ook mochten we overal in tuinen en op terreinen filmen. Het leuke was bijvoorbeeld een zoektocht naar de juiste locatie van de Prins Bernhardtoren. Bijna iedereen in de buurt wilde zijn tuin wel op de film! En toen we op het Marktpllein in Epe stonden, kregen we spontaan koffie met wat lekkers van de eigenaar van de Posthoorn. We hadden in alle dorpen een geweldig publiek.'

Waren er geen minpunten?

Volgens het team was er een: het besef dat er in alle dorpen zoveel moois verloren is gegaan en dat er nog steeds van alles verdwijnt. 'Vooral in Epe is er veel verdwenen. We moeten waakzaam blijven en behouden wat er nu nog is', aldus het trio. Opvallend vond men dat de sprekers over het algemeen geen watervrees hadden. 'Alsof men het doel aanvoelde. Het overbrengen van een boodschap uit het heden over het verleden aan de toekomst.'

De regisseurs, afkomstig uit Emst en Epe, kijken met grote tevredenheid terug op hun gang door de gemeente. Vooral de twee Epenaren hebben plekjes leren kennen die ze niet kenden: 'Opvallend mooie plekken in vooral Vaassen. Het gebied van het dorp langs de sprengen is uniek mooi en moet hoe dan ook behouden blijven! Ook de contacten zijn verstevigd. In een gesprek tussen ons en enkele Vaassenaren bleek hoeveel gemeenschappelijke belangen we hebben, zoals de liefde voor de eigen omgeving. En dat is nu vergroot; liefde voor de gehele gemeente waarin veel prachtigs is te zien.'

Hebben jullie nog een slotopmerking?

Het team hoopt dat door de dvd de toegankelijkheid van de geschiedenis wordt vergroot.

Nawoord van de 'planner' (oud-voorzitter Evert de Jonge)

'Toen we besloten een dvd te maken, was duidelijk dat mijn rol (ik werk nog vier dagen per week) beperkt zou blijven tot het regelen van de subsidies, het aansturen op historisch terrein, het plannen van de Jubileumdag en het onderhouden van de contacten met onder andere de gemeente. Voor het werk dat het filmteam – ze waren actief op 32 film- en 6 montagedagen – heeft verzet, neem ik mijn petje af en namens alle leden bedank ik hen voor het vele werk!'

KERSTVIERING OP DE CANNENBURCH

Frans Schumacher

In het boekje *Vaassen in oude ansichten deel 2*, samengesteld door G.J. Palm, zijn 76 interessante afbeeldingen opgenomen uit de periode 1900-1940. Uit deze bundeling van ansichtkaarten en foto's wil ik speciaal voor dit decembernummer graag aandacht besteden aan een bijzondere foto, genomen op kasteel Cannenburch in 1932. De tekst bij dit toch wel historisch kiekje is summier; daardoor wordt in feite je nieuwsgierigheid gewekt naar de achtergronden van deze foto. Op zoek naar informatie bracht ik onder meer een bezoek aan Joop Labberton, een van de kinderen op de foto. Hij was toen acht jaar en staat vooraan, uiterst rechts met de gestreepte trui.

Het gezelschap bevindt zich in de wapenkamer van het kasteel en was daar op uitnodiging van de heer Cleve, eigenaar van de Cannenburch. De heer Cleve was na een verblijf van bijna twee jaar in Berlijn in 1932 teruggekeerd als vaste bewoner op het kasteel. Met zijn terugkeer werd de Cannenburch weer geëxploiteerd als pension met hotelbedrijf. Zijn vrouw, Frida Alma Ferdinande Mollard, kwam vanaf dat moment elk jaar met de kinderen Julie en Carl een paar maanden naar Vaassen.

Hugo Ludwig Richard Cleve, doctor juris en kunstschilder, had kinderen en volwassenen gevraagd om bij hem kerst te komen vieren. De uitnodiging betrof o.a. omwonenden van het kasteel en daarnaast personen die bij de heer Cleve in dienst waren. Dit verklaart de aanwezigheid van de ouders van Joop Labberton.

Cannenburch in 1910, foto: August Friedrich Wilhelm Vogt

Cannenburg met voorplein in 1910, foto: August Friedrich Wilhelm Vogt

Zijn vader Hendrik Leendert was namelijk rentmeester op het kasteel. Toezicht houden, onderhoud plegen en het regelen van de verkoop van hout uit het bos behoorden tot zijn taken. Zijn vrouw en zes zonen waren dus vanzelfsprekend uitgenodigd.

Het kerstbezoek maakte diepe indruk op Joop, dat herinnert hij zich nog goed. De grote prachtige versierde kerstboom, voorzien van echte kaarsjes, met een piek van engeltjes die door de stijgende warmte maar rond bleven draaien. In deze sfeervolle, haast sprookjesachtige omgeving keek je als kind je ogen uit. En niet te vergeten al het lekkers wat je voorgeschoteld kreeg, zoals het heerlijke brood en de chocolademelk. En alsof dit nog niet genoeg was kreeg iedereen nog een geschenk mee naar huis, zoals bijvoorbeeld het "Mensch erger je niet" spel, dat we op tafel zien staan.

Wie waren er nog meer aanwezig?

Op de hoek Beatrixweg/Ireneweg, in de buurt van het kasteel dus, woonde de familie Bosch en uit dit gezin waren de drie kinderen uitgenodigd, waaronder Annie, met wie ik jaren geleden bij toeval over dit kerstbezoek sprak.

In de vroege avonduren begaf men zich naar het kasteel, waar gesmuld werd, kerstliederen werden gezongen en de heer Cleve het kerstverhaal vertelde. Zij kreeg die avond een pop, haar broer Evert het "Mensch erger je niet" spel. Annie Bosch vertelde mij nog dat de familie Cleve voor de kinderen ook met Pasen een bezoek aan het kasteel organiseerde. Er werd naar eieren gezocht, verstoppt in het bos en rondom de vijvers. Annie had het daar niet zo op, zo in de buurt van al dat water.

Aan de Kastanjelaan, later Julianalaan geheten, woonde de familie Beekhuis. Vader was de bekende postbode. Uit dit gezin was Peter en Tootje die avond op het kasteel aanwezig. 'Ik was negen jaar oud', zo vertelde Tootje mij, toen ik haar opzocht. Ze bewaarde weinig herinneringen aan het bezoek, maar wist probleemloos bijna alle namen te noemen van de aanwezigen.

Kerstviering in de Cannenburch in 1932; in 1906 was de familie Cleve eigenaar van het kasteel geworden.

Even voorstellen

Als we beginnen bij de heren die links achter de zittende kinderen staan, zien we Dirk Labberton, de heer Houtzager⁴), Jan Labberton, Gerrit Palm⁴), onderwijzer aan de Dorpsschool, een onbekende (staat voor meester Palm), mevrouw Veldhuis-Brummelkamp²), Hendrik Leendert Labberton, zijn vrouw Gerritje Labberton-Van Huffelen en de kokkin Van de Kamp. Zij zal die avond ongetwijfeld druk in de weer zijn geweest om alle gasten te voorzien van een hapje en een drankje.

Staand v.l.n.r. achter: Hendrik Leendert Labberton junior, Jan van de Brink¹), Jan van Putten³) en Theo Labberton. Dan de kinderen aan tafel, links te beginnen: Peter Beekhuis, Evert Bosch, Annie Bosch (met strik), Tootje Bosch, Wimpie van de Vlekkert³) (met strik), Riek v/d Vlekkert³), Willy van Putten³) en de heer Cleve⁵). Het groepje kinderen rechts, vooraan te beginnen: v.l.n.r. Dirk van de Brink¹), Teuntje Beekhuis, Detje Birza³) en Joop Labberton; in het midden Leida Veldhuis²) en Gerrit Labberton; daarachter (naast de heer Cleve) Aartje Jonker³) en Jenny Matthijsse³).

NOTEN

- 1) Jan en Dirk van de Brink waren neven van de familie Labberton
- 2) Mevrouw Veldhuis en dochter Leida woonden op de boerderij de Helfterkamp, eigendom van de familie Cleve.
- 3) Jan en Willy van Putten, Riek en Wimpie van de Vlekkert, Jenny Matthijsse (haar vader was smid), Detje Birza en Aartje Jonker woonden allen aan de Kastanjelaan.
- 4) De aanwezigheid van de heer Houtzager en meester Palm kan ik (nog) niet verklaren.
- 5) De heer Cleve overleed op 11 april 1936 en werd 75 jaar oud. Een brok natuursteen markeert zijn graf op de algemene begraafplaats in Vaassen, in de nabijheid van de grafkelder van de familie Van Isendoorn à Blois.

BOEKENNIEUWS

Bier brouwen op de Veluwe: een reis door het heden en verleden van bier, hop en brouwerijen

Evert de Jonge

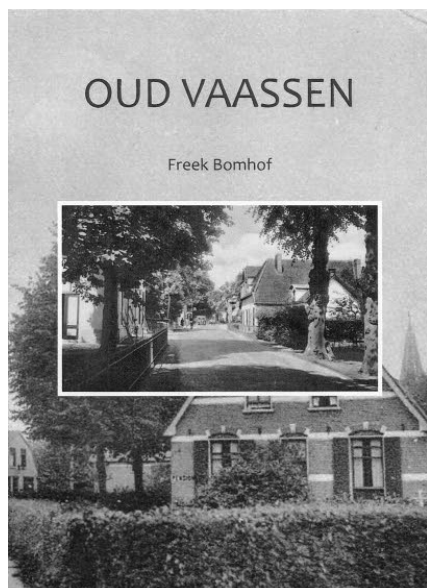
Het boek behandelt de komst van het bier op de Veluwe, de kloosterbrouwerijen en de opkomst van de stedelijke brouwerijen, die grotendeels in de 17e eeuw weer verdwenen. In 1750 waren er zeker nog 75 brouwerijen op de Veluwe! In het boek worden allerlei aspecten behandeld, zoals het brouwproces, de brouwersfamilies, (ontduiking van) accijnzen, de opkomst van koffie en thee, de veranderingen in de 19e eeuw en de komst van (Veluwse) stoombierbrouwerijen. Nadat de spoorlijn het mogelijk maakte dat de niet-Veluwse brouwerijen de kleineren

wegconcurrerden, sloot in 1921 de laatste Veluwse brouwerij. Verder handelt het boek over de hopteelt (in Emst) met zijn eigenaardige hop-eesten, waarvan helaas niets bewaard is gebleven.

Het prachtig uitgevoerde boek is rijk geïllustreerd; op bijna elke pagina is wel een afbeelding te vinden.

Prijs: € 24,95. Inhoud: 132 pagina's. ISBN: 978-90-8788-152-8

Oud Vaassen

Freek Bomhof

'Globaal zijn de afbeeldingen genomen vanaf 1890 tot 1965. De beelden laten een korte geschiedenis zien van een dorp waar in het verleden zoveel afgebroken en verdwenen is. Bij iedere foto of kaart is een korte beschrijving gemaakt over hoe het was in die tijd. Bij de meeste plaatjes is een datum vermeld. Heel bijzonder is het verhaal van een Amsterdamse beroepsfotograaf. August Vogt, die ruim 100 jaar geleden veel opnamen van Vaassen heeft gemaakt.' Zo schrijft Freek in zijn voorwoord. Zijn eerdere boek Streekverhalen is inmiddels uitverkocht.

Prijs: € 17,95. Inhoud: 135 pagina's.

HEMPSKNEUPIES

Onder deze benaming heeft Aaltje van Vemde-van den Bremen – schoonzus van Aalt van Vemde – onder het pseudoniem Alve een groot aantal stukjes in de streektaal geschreven in het toenmalige 'Veluws Nieuws' in het begin van de jaren zeventig. Een jaar of vijf geleden hebben er al enkele in ons blad gestaan.

In het volgende (tweedelige) verhaal gaat het over het leven op een Veluwse boerderij aan het eind van de 19e en in het begin van de 20e eeuw.

Et lèven op de boerderie'e (deel 2)

Die dösstok'ng waa'n niet altied effem lank, der word'n groot'n en klein'n 'emaak. De dörsllegge beston meestä uut zon 40 gäär'vm, die met de kop'm noa binn', netties op een ri'e 'eleg wod'n. De band'n wod'n lös 'emaak, dan lag al's wat lösser noas mekare. En dan begon et dös'n in hoog tempo. As ter twee of meer dössers waa'n, mossen die altied goed in de moate bliev 'm, de één'n op en de ander'n neer, dät was zeker wel vakmanschap! De vrouwluu hielp'm ok vake mee. Eers wod'n de ene kante 'edoan, dan wod'n de legge umme-'eleg en dan begon'n ze weer, net zo lange tut der gien körreltien meer an et stro zat, want ze mos'n wel op de kleinties pas'n!

Et stro wod'n dan uut'eschud, an gaarv'm 'ebund'n en doarnoa op'ebaarg. Wat ze nog dezelde dag mos'n gebrüük'ng, wod'n avaste bie de snietrog neer 'eleg. Dan ging'n ze met een hölt'n häärke over dät bittien stro dät ter nog lag met een enkel keurntien der 'an; dat wod'n a'vaste veur et vee in de voerbak 'edoan. De keurnties die nog op de leem'vloer laag'ng, wod'n netties met een zachte bessum op'evèëg en op de batse, een vierkante grote schuppe met opstoande rand'n, 'edoan. Dan wod'n et in de wanne (een grote zeve) 'eschep. Doar ging'ng ze dan mee noar buut'n of in de buut'ndeure stoan, iets van de wiend of, mär zo dät et met et schud'n van de wanne de rommel zoäs de oar'n der uut 'ebloazen wod'n. Doar kwaam'm dan de kip'm op of, die doar altied zon bittien um et huus hen schärrl'n. Die kon'n zo ok de neudige keurnties veur die dag weer läkker oppik'ng.

Later, an et begin van de twintigste eeuw, kwaam'm der ok al de wannemeulens, waarmee al dreiende et kaf van et koor'n 'escheid'n wod'n. Sommige had'n een zoadkiste met twee of meer vak'ng woar et zoad dan later weer uut'ehaald kon wod'n, as ze der mee noar de mulder ging'ng.

Et kaf wod'n ok nog wel äänt veur gebrüük en met haverkaf wod'n der vake kien-derbetties mee op'evuld. As et büüt'n slech weer was, wod'n der vake noa de pap nog wel een extra legge 'edös.

Sommigen had'n soms een pumpien op de dèle veur et wèèter'n van et vee, wat zeker wel händig was, as et 's wienters häd vroor. De väärk'ngs kreeg'ng slobber

*Op 't Loar (1982),
collectie Frans Schumacher*

met water en later, toen de melkfabriek'ng kwaam'm, kreeg'ng ze soms ok wel is een bittien undermelk. Der wod'n nog niet zo doelmatig 'evoerd en et duur'n dan ok veule langer as teeg'ngwoardig veurdät de väärkens vet waan'n. [illustratie IMG003 toevoegen]

Der mos netuurlijk ok vake holt 'ehak wod'n op et hakblok. Ok wod'n der holt 'ezaag op et zaagpeerd. Met et holt wod'n den heerd en later de kachel en et fenuus 'estoak um èt'n te koak'ng. De wäärme moaltied was 'smirres um klokslag 12 uur. Die moaltied wod'n soms kloar'emaak in et koakhuus, woar dan een stoakplaatse was. In de tussentied was ter dan ok nog wel koffie 'drunk'ng met een plakke roggebrood.

Vake wod'n der stampot 'egèet'n mår die was niet zoas teengswoardig. De boer'n had'n der meesta wel een stuksien wos of spek in, mår de daghuurder liep et oardig dunne deur de däärms. Die kreeg stampot met ingemaakte beunties of brune boon'n met iets spekvat en kärnemelksnät. Teeng de oavend dronk'ng zo ok weer koffie, met roggebrood. Dät brood wod'n 'esmeerd met etzelde mes woar ze ok twieg'ng en tak'ng mee snee'en. Soms kreeg'ng ze ok nog een bittien smolt op et brood. Thee was veur de mensen van begin 1900 een luxe drank, die hoas niet te betaal'n was, zeker niet veur de ärme boerties op de zandgrond.

's Oavends um 9 uur, veurdät ze noar bedde ging'ng, kwam der nog weer een bord pap op de toafel. De mensen zaat'n met zien allen gezellig um et vuur hen, mår dan haj et van veurt'n wè lækker wäärme mår van ächter'n waaj zo kold as een bot. De manluu zaat'n dan ok vake met de bostrok an, die met molton 'evoerd was, bie et vuur. De vrouwlou had'n de umslagdoek umme um wäärme te bliev'm. In et vuur wod'n der ok nog weis äppelties 'epof of tamme kastanjes. De vrouwlou zaat'n dan vake te

spin'n of kousen te stop'm en heel vrogger waan'n ze an et weev 'm. De manluu maak'ng vake de schepelsmand'n in de lange wienteraoavenden bie et vuur en soms wod'n der ok hölten lèpels 'esneen. Ie gleuf et misschien niet, mår manluu zaat'n soms ok weis bie den heerd te breien!

As ter een koe melk wod'n kwaam'm ze uut de buurte help'm. Van teveu'n was ter dan vake een kalverhöksien 'etimmerd in een hoek van de stal, mär biegeleuvigen deed'n dät niet. Et kalf mos ees gezond en wel van de koe of 'etrök'ng wod'n en da ees mäi's zien of et een veezekalf of een bullechien was. Bullechies wod'n meesta vet 'emäs of an de veekoopman veköf. De veezekälfies wod'n deur de boer zelf op'efok. En as de koe dan melk was, dan wod'n der van de biezemelk (diej niet kon'n kärn'n) läkkere pannekoek'ng 'ebak'ng!

RESTAURATIE EN HERINRICHTING GROTE OF SINT MAARTENSKERK VAN EPE

Tijdens bijeenkomsten met oud-Epenaren, zoals bij Ampt Epe, gaat het gesprek al snel over alle mooie, oude panden die in het dorp hebben gestaan maar helaas zijn afgebroken.

Gelukkig staat de Grote of Sint Maartenskerk nog fier overeind midden in het dorp en is vorig jaar zelfs geheel van een nieuw dak voorzien. Zoals u mogelijk al hebt vernomen, staat die Grote Kerk nu voor groot onderhoud van het interieur. Om ervoor te zorgen dat het monumentale gebouw ook in de toekomst behouden kan blijven, zal zij een gewaardeerde functie moeten vervullen om daaruit tevens zo veel mogelijk in eigen onderhoud te kunnen voorzien. Er is veel aanvraag voor het gebruik van de kerk maar lang niet alle aanvragers maken er ook daadwerkelijk gebruik van, omdat diverse voorzieningen als toiletten, keuken, juiste verwarming e.d. ontbreken. Door gebrek aan opslagruimte en andere belemmeringen kan de kerk ook niet altijd aan de juiste inrichtingswensen voldoen. Daarom zal er naast de restauratie ook een herinrichting plaatsvinden. Omdat in verband met het veelvuldig vrijkomen van bouwstof tijdens de restauratie het orgel volledig luchtdicht moet worden ingepakt, is dit het moment om ook andere stof veroorzakende ingrepen te doen. Het volledige kerkbestuur staat achter deze plannen en het multifunctionele gebruik van het kerkgebouw.

Het VOC, Veluws Ontwerp Collectief Epe, bestaande uit drie architecten, heeft een fraai plan ontworpen met de grootst mogelijke zorgvuldigheid betreffende het monument, maar wel zodanig dat het kan voldoen aan de wensen om kerk en 'Multifunctioneel Juweel' te zijn.

Het behouden van monumenten brengt ook de nodige kosten met zich mee. Zo zal de restauratie en herinrichting ongeveer € 1.222.000 kosten. Op diverse manieren is er geld beschikbaar maar is er nog een tekort van ongeveer € 300.000. Het zou erg jammer zijn als onze generatie deze nodige aanpassingen hierop zal laten stuklopen. Iedereen die wil bijdragen aan het behouden van dit prachtige monument kan overmaken op rekening 635804700 t.n.v. C.v.K. Herv.gem. Grote Kerk Epe. Alvast hartelijk dank!

ROTTERDAMS BLEEKNEUSJE IN EPE

Leo van Hoek

Na de barre oorlogsjaren en de hongerwinter van 1944/1945 mocht ik als klein mager Rotterdams jongetje uit Crooswijk in 1948 naar een boerderij in Epe om aan te sterken; ik was toen een jaar of vijf.]

Rotterdam-Crooswijk, de familie Van Hoek in de Dirk Smitsstraat 19b (1946)

Sinds ik met pensioen ben, maak ik ieder jaar een tocht naar het verleden en wil de periode herbeleven dat ik daar ben opgevangen bij de familie Steenwoerd aan de Ravenstraat 11 te Epe. Deze familie leeft niet meer en de oude boerderij met huis en schuren zijn onherkenbaar verbouwd als een atelier met daarbij een woonhuis. Alleen de kleine geitenstal is gespaard gebleven; een stukje pijp dat op het erf boven de grond uitsteekt, verraaft nog de plek waar de oude waterpomp heeft gestaan. Ondanks dat de hooischuur een opknapbeurt heeft ondergaan, weet ik nog wel dat ik daarin op de hooizolder heb geslapen.

De heenreis van Rotterdam naar Epe ben ik ook niet vergeten: eerst met de tram naar het Oude Hoofd waar de tram in een plantsoen een rondje maakte. Het Maasstation lag daar dicht in de buurt – althans wat er nog van over was, want dit station in Kralingen was, evenals het centrum van de stad, verwoest door het Duitse bombardement van mei 1940. De grote stoomlocomotief stond op het perron gereed voor vertrek en erachter waren wagons voor passagiers, post en vracht. Waarom er geen dieseltrein die kant opging, is mij altijd een raadsel gebleven. Maar goed, ik aarzelde bij het betreden van de trein want ik zag tussen het perron en het rijtuig een enorm gat verschijnen waar ik tussen de treden terecht kon

Spreng aan de Oost-Ravenweg (2010, foto: Leo van Hoek)

komen. Enkele reddende handen vanaf het balkon trokken mij gelukkig snel naar binnen. Met grote rookwolken vertrok de trein richting Gouda, en via Utrecht en Amersfoort naar Apeldoorn. Volgens mij stapten wij toen over in een soort boemeltreintje met één spoorlijn richting Zwolle. Het treintje stopte in Epe waar we nabij het Zuukerend uitstapten. Daarvandaan liepen we richting Oene waar nabij het Apeldoorns Kanaal de Ravenstraat gelegen was.

Het leek wel of ik in een paradijs beland was. Bij de boerderij was een enorm stuk landbouwgrond met daarin vele soorten fruitbomen, en een moestuin met aardappelen en groente. Er stonden koeien in de wei voor melk, er liepen kippen voor de eieren, en verder geiten, schapen en varkens voor de slacht. Op een mooie zomerdag mocht ik voor het eerst mee gaan vissen in het Apeldoorns Kanaal. Met een bamboestokje en een deegje aan de haak ving ik een paar mooie ruisvoorns en een grote brasem. De hele vangst werd natuurlijk bij de waterpomp gewassen en verder schoongemaakt en belandde vervolgens in de koekenpan.

Nooit vergeet ik meer de wandelingen op de Veluwe met heidevelden in bloei, de bossen met bosbessen. En als je dorst had, dronk je water uit de beekjes die sprengen werden genoemd waarvan de bron, of 'wel' genoemd, nog steeds diep in de bossen te vinden zijn.

Ravenstraat 11 (2009, foto: Leo van Hoek)

GESCHEIDEN NA DE DOOD (2)

Over de laatste rustplaats van de baron en de barones van de Cannenburch

Willy Smit-Buit

Mijn artikel over de laatste rustplaats van de baron en de barones van de Cannenburch in Vaassen (*Ampt Epe*, nr. 182, juni 2011) eindigde ik met de bewering dat in de grafkelder op de Algemene Begraafplaats aan de Apeldoornseweg in Vaassen twee personen bijgezet zijn: de beide baronnen d'Isendoorn à Blois – de laatste kasteelheer uit het geslacht en zijn jongere broer die op het Haackshuis bij de Dorpse beek woonde. Archiefonderzoek wees uit dat de barones op het rooms-katholieke kerkhof op de Oosterhof was begraven. Omdat de grafkelder aan de Apeldoornseweg al aan het einde van de negentiende eeuw dichtgemetseld werd, veronderstelde ik dat niemand daar ooit binnen geweest was. Maar dat klopt niet.

De heer T.S.M. Kerkhof zette mij op het goede spoor. In de jaren zestig was hij hoofd van de gemeentelijke plantsoenendienst; in die tijd werkte er hele dagen een arbeider op de Algemene Begraafplaats. Op een dag nam Nijkamp, zo heette de man, contact op met Kerkhof, omdat de muur van de grafkelder gedeeltelijk ingestort was. De wanden hielden het niet meer vanwege de gronddruk. Kerkhof is samen met Hinkamp, een van de drie opzichters, gaan kijken. Bij die gelegenheid zijn ze binnen in de grafkelder geweest. Daar zagen ze drie kisten staan, twee aan de linker- en een kleinere aan de rechterkant. De plantsoenendienst ondernam actie, zodat de muur weer dichtgemetseld werd.

Eigen	Graf	gemeente Epe	Afd. I	Vak:	Nr.: 4It/m49
Algemeen= Begraafplaats Vaassen					
EIGENAAR of RECHTHEBBENDE	Duinsteede	Parochie H. Martinus	overgeschreven d.d.	overgeschreven d.d.	
Naam	R.K. Diaconie	Parkweg 8			g.h.m. Scherbeijne bestuurder
Voornamen	Vaassen	8171 BJ Vaassen			572533 Scherbeijne
Adres	Kerkenkampweg 13		19	19	
Dagtekening in- of overboeking					
Dagtekening verkrijging recht	opnieuw ingekocht:	op tot			recht /
Betaald recht	f	op tot			recht /
Extra recht	f voor:	op tot			recht /
AANTEKENING OMTRENT DE INHOUD VAN HET GRAF					
Dagtekening van begraven	Geslachts- en voornamen van de begravenen	Leestijd	Betaald recht	Dagtekening van ruiming	Opmerkingen
1865	Liggen 3 personen inbegraven. Bervoets, Peter : jager bij kasteel de Cannenburgh.				
15-8-1866	P.B.				
	426				

De vraag is dan: wie is bijgezet in de derde doodkist? Ook hierop wist de heer Kerkhof het antwoord, dat wordt ondersteund door een ambtelijk document. De derde man in de kelder is Peter Bervoets, gestorven op 15 augustus 1866. Bervoets was 'jagermeester' op kasteel Cannenburch. De jacht was de passie van zowel de baron als de jachtopziener. Ze scheelden maar een paar jaar in leeftijd en kwamen kort na elkaar te overlijden, toen ze voor in de tachtig waren.

Nadat de jongste baron Reinder A.L. van Isendoorn à Blois in 1856 was bijgezet, volgde zijn oudere broer Frederik C.T. in 1865 en een jaar later Peter Bervoets. De Isendoorns moeten op zeer goede voet gestaan hebben met Bervoets, anders was hem die eer niet gegund. Trouw dienstpersoneel werd wel vaker bij de familie begraven, maar in het geval van Peter Bervoets is het bijzonder, want hij was niet ongetrouwd, kinderloos en inwonend bij zijn werkgever. In dat geval zou het meer voor de hand gelegen hebben. Op het terrein van de grafkelder staat nog een gietijzeren kruis met daarop de letters P.B. en de sterfdatum; het is een tijdje na Peters overlijden gemaakt op de ijzergieterij aan de Dorpse beek.

Van Peter Bervoets weten we niet zoveel. Hij werd in 1786 in Venlo geboren. Toen hij veertig jaar was, trouwde hij met de vijftien jaar jongere Johanna Petronella l'Ollivier. Ze woonden in het Vaassensebroek, samen met Peter Bervoets' broer Willem. Deze Willem gooide in 1836 een spiering uit om een kabeljauw te vangen, maar misschien was hij zich daar niet eens van bewust. Hij vond een waardeloos koperen muntje in de grond en schonk dit aan koning Willem I, mogelijk via de baron, destijds kamerheer in buitengewone dienst bij de koning. Als blijk van waardering maakte Willem I een gul gebaar, maar pas na grondig antecedenten-onderzoek waaruit bleek, dat op de familie Bervoets niets viel aan te merken. Willem Bervoets kreeg 25 gulden van zijn koninklijke naamgenoot. Niet gek voor een dagloner die zo'n 75 cent per dag verdiende, als hij werk had tenminste.

In het gezin van Peter en zijn vrouw werden kinderen geboren, van wie er zeker drie de volwassen leeftijd bereikten. Zoon Wilhelmus (Willem) was in Vaassen alom bekend; hij scharrelde de kost bij elkaar als schoenmaker en kroegbaas. Zijn boerderij De Tie stond op de kruising van de Deventerstraat met de Stationsstraat, waar nu het appartementencomplex Maartenspoort staat. De laatste jaren van haar leven woonde zijn moeder bij hem in; ze is daar op 25 februari 1877 gestorven.